

ΟΛΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΙ, ΟΛΟΙ ΙΣΟΙ

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΕΥΡΩΠΟΥ
ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ Γ1 – Γ2
2012-2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛΙΔΑ

Ορισμός εννοιών	3
Ρατσισμός	11
Ξενοφοβία	16
Αντιμετώπιση Ελλήνων μεταναστών στο εξωτερικό	20
Άτομα με ειδικές ανάγκες	24
Τσιγγάνοι (Ρομά)	30
Μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες	37
Σχολική βία - Σχολικός εκφοβισμός	42
Ονόματα συμμετεχόντων	45

Ισότητα

Στον καθημερινό λόγο, η ισότητα [equality] αναφέρεται στην ιδέα της ίσης μεταχείρισης των ατόμων. Στις ανθρωπιστικές επιστήμες, η ισότητα μπορεί επίσης να αναφέρεται στην πολιτική αρχή του εξισωτισμού [egalitarianism], που προέρχεται από τη γαλλική λέξη «egal» που θα πει «ίσος», και υποστηρίζει ότι όλοι οι άνθρωποι θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ίσοι μεταξύ τους και να έχουν ίσα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και αστικά δικαιώματα. Συνήθως η πολιτική αυτή θέση περιορίζει την ισότητα στους παραπάνω τομείς και δεν την επεκτείνει σε κάθε δυνατή πτυχή της ατομικής διαφορετικότητας.

Επιπλέον, η ισότητα, ως πιο γενικευμένη έννοια, μπορεί να αναφέρεται στην ισότητα έναντι των νόμων, την ισότητα των ευκαιριών, την ισότητα ανάμεσα στα κοινωνικά φύλα, τη φυλετική ισότητα και την κοινωνική ισότητα. Η ισότητα ως προς τους νόμους είναι η αρχή ότι κάθε άτομο υπόκειται στους ίδιους νόμους και κανένα άτομο ή ομάδα δεν έχει ιδιαίτερα νομικά προνόμια. Καμία κοινωνική τάξη, για παράδειγμα, δε δικαιούται να εφαρμόζει ξεχωριστές νομικές πρακτικές. Η ισότητα ευκαιριών είναι μία αρχή που μπορεί να λάβει διαφορετικούς ορισμούς. Μερικοί τη χρησιμοποιούν ως όρο περιγραφικό ενός συγκεκριμένου κοινωνικού περιβάλλοντος, στο πλαίσιο του οποίου τα άτομα δεν αποκλείονται λόγω φυσικών χαρακτηριστικών από κοινωνικές διαδικασίες, όπως η εκπαίδευση, η εργασία, η υγεία. Η ισότητα των φύλων είναι ένας στόχος που προκύπτει από την διαπίστωση ότι υπάρχουν πολλές μορφές ανισοτήτων μεταξύ των φύλων στις σύγχρονες κοινωνίες. Πολλοί διεθνείς οργανισμοί ορίζουν την ισότητα των φύλων σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη και τα ανθρώπινα δικαιώματα και ιδιαίτερα τα δικαιώματα των γυναικών. Ο Ο.Η.Ε., για παράδειγμα, στο πρόγραμμα για τον περιορισμό της φτώχειας σε όλο τον κόσμο ορίζει ότι, αν δε δοθούν ίσα δικαιώματα σε γυναίκες και άνδρες, καμία κοινωνία δε θα μπορέσει να αναπτυχθεί με αξιόπιστο τρόπο. Η φυλετική ισότητα αναφέρεται στην ίση μεταχείριση ατόμων από διαφορετικές φυλές. Πρόκειται για τη θέση που απορρίπτει την παλιότερη ιδέα ότι οι πολιτισμικές διαφορές που υφίστανται ανάμεσα σε διαφορετικές φυλετικές ομάδες μπορούν να εξηγηθούν αποκλειστικά με αναφορά σε γενετικές διαφορές και ότι οι κοινωνικές διαφορές μεταξύ των ποικίλων εθνοτικών ομάδων είναι στην ουσία τους γενετικές διαφορές. Τέλος, η κοινωνική ισότητα είναι μια κοινωνική συνθήκη, που απαιτεί την ακύρωση εκείνων των νομικών διατάξεων μιας συγκεκριμένης κοινωνίας, οι οποίες διαχωρίζουν τα άτομα σε κοινωνικά περιθώρια (κοινωνικές τάξεις, κάστες, κ.τ.λ.). Απορρίπτει, επίσης, ως μη δικαιολογημένες τις διακρίσεις που σχετίζονται με την προσωπική ταυτότητα των ατόμων. Η αρχή της κοινωνικής ισότητας προτείνει ότι το κοινωνικό φύλο, η ηλικία, η καταγωγή, η γλώσσα, η θρησκεία, η υγεία, τα προσωπικά «πιστεύω» και οι ιδέες των ατόμων δεν πρέπει να καταλήγουν σε άνιση μεταχείρισή τους και δεν πρέπει να μειώνουν αδικαιολόγητα τις ευκαιρίες για βελτίωση της ζωής τους.

Ανεκτικότητα

Η ανεκτικότητά μας απέναντι στο ξένο, το άγνωστο, το διαφορετικό, το εναλλακτικό αποτελεί βασικό κριτήριο πολιτισμού και δημοκρατικότητας κάθε κοινωνίας, κάθε πολιτείας και ξεχωριστά του καθενός και της καθεμίας. Είναι δείκτης ευαισθησίας και κατανόησης του άλλου. Γιατί ο άλλος είμαι εγώ. Και εσύ.

Οι ιδεολογίες, οι θρησκείες, οι εθνικισμοί, τα συμφέροντα προσπαθούσαν κάπου να μας κατατάξουν, να μας ομογενοποιήσουν, αλλά ο καθένας μας δεν παύει να είναι ξεχωριστός, ιδιαίτερος, μοναδικός. Είμαστε όλοι μεταξύ μας διαφορετικοί και ταυτόχρονα υποχρεωμένοι να ζούμε μαζί.

Η κουλτούρα της ανεκτικότητας είναι το πιο ισχυρό αντίδοτο στον πόλεμο, τη βία, το θρησκευτικό φονταμενταλισμό, το ρατσισμό, τις διακρίσεις, τον κοινωνικό αποκλεισμό. Εκφράζεται με την επιείκεια στην παραβατικότητα και τις εκρήξεις των νέων, με σεβασμό στα δικαιώματα όλων των μειοψηφιών. Κρίνεται και από τις συνθήκες διαβίωσης στα γκέτο, τις φυλακές και τα ψυχιατρεία. Εμφορεύεται από τις αξίες της επικοινωνίας και της συνεννόησης.

Έχουν γράψει για την ανεκτικότητα:

- ✓ *«Η ανδρεία μας δοκιμάζεται, όταν είμαστε μειοψηφία, αλλά η ανεκτικότητα, όταν είμαστε πλειοψηφία», Ρ. Σόκμαν*
- ✓ *«Η ανεκτικότητα είναι γενναιότητα, όχι η εκδίκηση», Σαίξπηρ*
- ✓ *«Η ανεκτικότητα είναι ευγενέστερη από τη δύναμη και η υπομονή από την ομορφιά», Α. Πούσκιν*
- ✓ *«Η επιείκεια και το πνεύμα της ανοχής είναι δύο ιδιότητες που συνδέουν τον άνθρωπο με το Θεό», Γκάντι*
- ✓ *«Πρέπει να σεβόμαστε τις άλλες θρησκείες εξίσου όπως σεβόμαστε τη δική μας. Η μερική ανεκτικότητα επομένως δεν είναι αρκετή», Μαχάτμα Γκάντι*
- ✓ *«Το υψηλότερο αποτέλεσμα της εκπαίδευσης είναι η ανεκτικότητα», Έλεν Κέλερ*
- ✓ *«Η ανοχή είναι το όπλο των πιο αδύναμων και των πιο δυνατών», Λ. Κούμορ*
- ✓ *«Δεν υπάρχουν μεγάλοι πολιτισμοί που να μην ανέπτυξαν ανοχές και σε αυτό ακριβώς οφείλουν το μεγαλείο τους», άγνωστος*

Πολυπολιτισμικότητα

Ο όρος «πολυπολιτισμικότητα» (multiculturalism) δηλώνει ότι σε μία κοινωνία συνυπάρχουν διάφορες κοινωνικές ομάδες με διαφορετικές εθνικές-εθνοτικές και πολιτισμικές αναφορές. Ως όρος χρησιμοποιήθηκε κυριότερα στις Η.Π.Α., την Αυστραλία, την Αγγλία και τον Καναδά.

Η πολυπολιτισμικότητα έχει διαφορετικές σημασίες. Στο επίπεδο της συλλογικότητας και των κοινωνικών ομάδων, σημαίνει εκτίμηση, αποδοχή ή προαγωγή πολλαπλών πολιτισμών με βάση τη δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού σε μια χώρα-περιοχή, συνήθως στο πλαίσιο του σχολείου, στην οικονομία, στις πόλεις, στα έθνη. Με αυτή την έννοια η πολυπολιτισμικότητα πλησιάζει στην έννοια του σεβασμού στη διαφορετικότητα. Επίσης, ως όρος περιγράφει την εσωτερική κατάσταση των προσώπων που αυτοαναφέρονται σε διαφορετικές πολλαπλές πολιτισμικές ταυτότητες, επειδή π.χ. έχουν μεγαλώσει σε επαφή ή έχουν επηρεαστεί βαθιά από περισσότερες κουλτούρες, γλώσσες, σε περισσότερα πολιτισμικά περιβάλλοντα. Σήμερα όλα τα μέλη του κοινωνικού συνόλου λιγότερο ή περισσότερο βρίσκονται σε αυτή την κατηγορία. Σε πολιτικό πλαίσιο ο όρος απέκτησε, επίσης, την έννοια της υπεράσπισης της ισότιμης αναγνώρισης των διακριτών εθνικών και θρησκευτικών ομάδων απέναντι σε ένα μονοπολιτισμικό σύνολο αξιών το οποίο δεν επικρατεί.

Η πολυπολιτισμικότητα ως μωσαϊκό από ισότιμες κουλτούρες με διατήρηση της διαφοράς και διακριτών κοινωνικών χώρων συχνά αντιπαρατέθηκε στην αφομοίωση (όταν

για την ισότιμη ένταξη απαιτείται το νέο μέλος να καταστεί απολύτως όμοιο και να ενστερνιστεί τις αξίες της πλειοψηφίας) και στην κοινωνική ένταξη (ισότιμη πρόσβαση των μειονοτικών ομάδων σε ευκαιρίες, αγαθά και υπηρεσίες που απολαμβάνει η πλειοψηφία). Συχνά μάλιστα η πολυπολιτισμικότητα υιοθετήθηκε ως επίσημη πολιτική σε διάφορες χώρες του δυτικού κόσμου από το 1970 και έπειτα για διαφορετικούς λόγους και συχνά απέναντι στο πραγματικό γεγονός της ραγδαίας εθνοτικής, θρησκευτικής και πολιτισμικής διαφοροποίησης του πληθυσμού τους, ενώ είχαν διαμορφωθεί ως έθνη-κράτη με ενιαία εθνική ταυτότητα κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα.

Τα τελευταία χρόνια σε διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες το λεγόμενο «πολυπολιτισμικό μοντέλο» δέχεται κριτική, η οποία συνδέεται κυρίως με την απομόνωση των πολιτισμών στο πλαίσιο του υποτιθέμενου σεβασμού της διαφορετικότητας, χωρίς να αντιμετωπιστούν οι κοινωνικοοικονομικοί όροι αποκλεισμού από το κύριο κοινωνικό σώμα. Οι διαφορετικές εθνοτικές κοινότητες συχνά αναπτύχθηκαν γύρω από διακριτές κουλτούρες αποκομμένες η μία από την άλλη, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις που όμως με γενικεύσεις στηλιτεύουν ολόκληρες εθνοτικές ομάδες (π.χ. η κλειτοριδεκτομή από μια μικρή ομάδα μουσουλμάνων από συγκεκριμένες περιοχές της Αφρικής) μια σειρά από αξίες και έθιμα έρχονται σε σύγκρουση με θεμελιώδεις συνταγματικές αξίες, αρχές και δικαιώματα της σύγχρονης ευρωπαϊκής κοινωνίας (π.χ. ισότητα ανδρών-γυναικών). Ανάλογες αποκλίσεις από κεντρικές πολιτικές και κοινωνικές αξίες χρησιμοποιούνται για τη γενίκευση και τη δημιουργία αρνητικών στερεοτύπων σε βάρος εθνοπολιτισμικών ομάδων. Επιτείνεται έτσι ακόμα περισσότερο η αδυναμία συγκρότησης συνεκτικής πολυπολιτισμικής κοινωνίας, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης, όπου οι αδύναμες τάξεις και στρώματα υφίστανται περισσότερο από όλες την υποχώρηση του κοινωνικού κράτους πρόνοιας και της προστασίας του κράτους.

Ανθρώπινα δικαιώματα

«Ανθρώπινα Δικαιώματα» θα μπορούσαν γενικά να οριστούν ως εκείνα τα δικαιώματα που ενυπάρχουν στη φύση μας, που είναι έμφυτα, και χωρίς τα οποία δεν μπορούμε να ζήσουμε ως ανθρώπινα όντα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες μας επιτρέπουν να αναπτύξουμε πλήρως και να χρησιμοποιήσουμε τις ανθρώπινες αρετές μας, τη νοημοσύνη μας, τα ταλέντα μας και τη συνείδησή μας και να ικανοποιήσουμε τις πνευματικές και άλλες ανάγκες μας. Αυτά βασίζονται πάνω στις αυξανόμενες απαιτήσεις της ανθρωπότητας για μια ζωή, μέσα στην οποία η έμφυτη αξιοπρέπεια και η αξία κάθε ανθρώπου θα είναι αντικείμενο σεβασμού και προστασίας. Η στέρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών δεν είναι μόνο μια ατομική και προσωπική τραγωδία, αλλά επίσης δημιουργεί συνθήκες κοινωνικής και πολιτικής αναταραχής, σπέρνοντας τη βία και τη σύγκρουση μέσα και μεταξύ κοινωνιών και εθνών. Όπως δηλώνει η πρώτη πρόταση της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια «αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο».

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων είναι η βασική διεθνής έκφραση των απαράγραπτων και απαραβίαστων δικαιωμάτων όλων των μελών της ανθρώπινης οικογένειας. Προέκυψε από τις φρικαλεότητες του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου και υπογράφηκε το 1948, για να διαμορφώσει μια κοινή αντίληψη των ατομικών δικαιωμάτων. Αποτελεί τη βάση για έναν κόσμο που βασίζεται στην ελευθερία, τη δικαιοσύνη και την ειρήνη. Αποτελεί το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και τα έθνη» αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Καταγράφει μεγάλο αριθμό δικαιωμάτων, αστικών, πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών, τα οποία οι άνθρωποι δικαιούνται παντού.

Αρχικά, η Οικουμενική Διακήρυξη διατυπώθηκε ως δήλωση στόχων προς επίτευξη από κυβερνήσεις και ως τέτοια δεν ήταν μέρος δεσμευτικού διεθνούς δικαίου. Το γεγονός ότι τη δέχτηκαν πολλές χώρες τής έδωσε σημαντικό ηθικό βάρος και χρησιμοποιήθηκε σε πολλές διεθνείς συμβάσεις. Το 1968 η Διεθνής Διάσκεψη Ανθρώπινων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών συμφώνησε ότι η Διακήρυξη «συνιστούσε μια υποχρέωση για τα μέλη της διεθνούς κοινότητας». Η Διακήρυξη έχει, επίσης, ασκήσει σημαντική επίδραση σε εθνικά συντάγματα, σε εθνικούς νόμους και σε μερικές περιπτώσεις σε δικαστικές αποφάσεις.

Η Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρώπινων Δικαιωμάτων είναι, επιπλέον, το πρώτο τμήμα της Διεθνούς Διακήρυξης Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, η οποία περιλαμβάνει το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Πολιτιστικά και Κοινωνικά Δικαιώματα (υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση το 1966), το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (υιοθετήθηκε το 1966) και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο αυτού του Συμφώνου (υιοθετήθηκε το 1966).

Τα πρώτα δύο άρθρα της Οικουμενικής Διακήρυξης τονίζουν ότι όλοι οι άνθρωποι, χωρίς διάκριση, γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και στα δικαιώματα και παραθέτει τις βασικές αρχές της ισότητας και μη διάκρισης στην απόλαυση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών. Τα επόμενα 19 άρθρα ασχολούνται με τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα, τα οποία όλοι οι άνθρωποι δικαιούνται. Αυτά τα άρθρα περιλαμβάνουν τα δικαιώματα για:

- ζωή, ελευθερία και προσωπική ασφάλεια
- ελευθερία από δουλεία και υποτέλεια
- ελευθερία από βασανιστήρια και σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία
- αναγνώριση της οντότητας του ατόμου ενώπιον του νόμου
- ίση προστασία από το νόμο
- αποτελεσματική άσκηση δικαστικής θεραπείας για παραβιάσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων
- ελευθερία από αυθαίρετη σύλληψη, κράτηση ή εξορία
- δίκαιη εκδίκαση και δημόσια ακρόαση από ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο
- το τεκμήριο της αθωότητας μέχρι την απόδειξη της ενοχής
- αποτροπή από καταδίκη για μια πράξη, η οποία δεν ήταν ποινικό αδίκημα κατά το χρόνο που έγινε
- ελευθερία από αυθαίρετη επέμβαση στην ιδιωτική ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία
- ελευθερία διακίνησης και εγκατάστασης, περιλαμβανομένου του δικαιώματος να εγκαταλείπει κάποιος οποιαδήποτε χώρα και να επιστρέφει στη δική του

- άσυλο
- μια ιθαγένεια
- σύναψη γάμου και δημιουργία οικογένειας
- ιδιοκτησία
- ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας
- ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης
- ελευθερία ειρηνικών συγκεντρώσεων και συνεταιρισμού
- συμμετοχή του καθενός στη διακυβέρνηση της χώρας του
- ίση πρόσβαση του καθενός στις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας του

Τα επόμενα επτά άρθρα (22 μέχρι 28) ασχολούνται με τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, στα οποία περιλαμβάνονται τα δικαιώματα για:

- κοινωνική ασφάλιση
- εργασία και ελεύθερη επιλογή επαγγέλματος
- ίση αμοιβή για ίση εργασία
- δίκαιη και ικανοποιητική αμοιβή, που να διασφαλίζει ένα τρόπο ζωής που αρμόζει στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια
- ίδρυση και συμμετοχή σε συνδικάτα
- ανάπαυση και ελεύθερο χρόνο
- βιοτικό επίπεδο ικανοποιητικό για υγεία και ευημερία (που περιλαμβάνει τροφή, ρουχισμό, στέγαση και ιατρική περίθαλψη)
- ασφάλιση σε περίπτωση ανεργίας, αρρώστιας, αναπηρίας, χηρείας, γεροντικής ηλικίας ή άλλων περιστάσεων ανεξάρτητων από τη θέληση του ατόμου
- προστασία της μητρότητας και της παιδικής ηλικίας
- εκπαίδευση, με τους γονείς να έχουν κατά προτεραιότητα το δικαίωμα να επιλέγουν τον τύπο της εκπαίδευσης που θα δοθεί στα παιδιά τους
- συμμετοχή του καθενός στην πολιτιστική ζωή της κοινότητάς του
- προστασία των ηθικών και υλικών συμφερόντων του καθενός, που απορρέουν από συγγραφή επιστημονικών, λογοτεχνικών ή καλλιτεχνικών παραγωγών του

Σύμφωνα με το άρθρο 28, ο καθένας δικαιούται να απολαμβάνει κοινωνική και διεθνή τάξη, όπου τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που περιλαμβάνονται στη Διακήρυξη να μπορούν να υλοποιούνται πλήρως.

Το άρθρο 29 λέει ότι ο καθένας έχει καθήκοντα στην κοινότητα μέσα στην οποία και μόνο είναι δυνατή η ελεύθερη και πλήρης ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Αυτό το άρθρο προσθέτει ότι, στην άσκηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών, ο καθένας θα μπορεί να υπόκειται μόνο στους περιορισμούς που καθιερώθηκαν με νόμο, για να διασφαλίζεται η οφειλόμενη αναγνώριση και ο σεβασμός των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων και για ικανοποίηση των δίκαιων απαιτήσεων της ηθικής, της δημόσιας τάξης και της γενικής ευημερίας. Αυτά τα δικαιώματα και οι ελευθερίες δε θα μπορούν να ασκούνται αντίθετα προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

Το τελευταίο άρθρο λέει ότι τίποτα μέσα στη Διακήρυξη δεν μπορεί να ερμηνευτεί ότι παρέχει σε οποιαδήποτε χώρα, σε οποιαδήποτε ομάδα ή άτομο το δικαίωμα να κάνει οτιδήποτε που να αποβλέπει στην εξουδετέρωση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που εξαγγέλλονται στη Διακήρυξη.

Στερεότυπα

Τα στερεότυπα παίζουν σίγουρα μεγάλο ρόλο στην ζωή μας, μιας και επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο και τους συνανθρώπους μας. Η λέξη «στερεότυπα» αναφέρεται στις αντιλήψεις που έχουμε ως αποτέλεσμα προκαταλήψεων απέναντι σε άτομα, ομάδες και ιδέες.

Η ύπαρξη στερεοτύπων σημαίνει πως οτιδήποτε κάνει κάποιος ή οποιαδήποτε από τα χαρακτηριστικά κάποιου φαίνεται πως ταιριάζουν με τη στερεοτυπική αντίληψη που

έχει μία κοινωνία στο σύνολό της για την ομάδα του ατόμου αυτού κάνει το στερεότυπο πιο αληθοφανές ως χαρακτηριστικό της προσωπικότητας του ατόμου τόσο στα μάτια των άλλων όσο και στα δικά του μάτια. Με άλλα λόγια, όταν κάποιος που ανήκει σε μια στερεοτυπικά απειλούμενη ομάδα (π.χ. Αλβανοί μετανάστες) κάνει κάτι που επιβεβαιώνει το στερεότυπο (π.χ. κλοπή), τότε τείνουμε να ενισχύουμε το στερεότυπο τόσο εμείς όσο και τα άτομα που βρίσκονται στην απειλούμενη ομάδα. Αντίθετα βέβαια, όταν κάτι δεν ταιριάζει με το στερεότυπο, τείνουμε να το αγνοούμε και να το αποδίδουμε σε τρίτα χαρακτηριστικά.

Η διάδοση στερεότυπων ομάδων, όπως π.χ. μετανάστες, μαύροι, εβραίοι, αυξάνει την πιθανότητα για συγκεκριμένα άτομα των ομάδων αυτών να πάρουν ως de facto πως αυτά τα στερεότυπα είναι πραγματικά για την ομάδα τους και κατά συνέπεια ότι και οι υπόλοιποι θα τους βλέπουν έτσι. Όταν οι ισχυρισμοί των στερεότυπων είναι πολύ αρνητικοί, αυτή η δυσάρεστη θέση μπορεί να είναι αρκετά απειλητική για την ομάδα, ώστε να έχει επιπτώσεις από μόνη της. Εφόσον για παράδειγμα θεωρούμε πως μία ομάδα έχει χαμηλό IQ, είναι επόμενο να της φερόμαστε λες και πραγματικά έχει χαμηλό IQ. Αν αυτή η στερεοτυπική αντίληψη γίνει πολύ δυνατή, αυτό από μόνο του αρκεί, για να επιβεβαιωθεί η αντίληψή μας για την άλλη ομάδα.

Διακρίσεις

Η διάκριση ορίζεται από τη Διεθνή Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Ρατσιστικών Διακρίσεων ως «κάθε διάκριση, αποκλεισμός, περιορισμός ή προτίμηση που βασίζεται στη φυλή, το χρώμα του δέρματος, την καταγωγή, στην εθνική ή εθνοτική καταγωγή και έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα να εκμηδενίζει ή να εμποδίζει την αναγνώριση, απόλαυση ή άσκηση, ισότιμα ανθρώπινα δικαιώματα και θεμελιώδεις ελευθερίες στο πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό ή κάθε άλλο πεδίο δημόσιας ζωής.»

Το ελληνικό Σύνταγμα προστατεύει όλους όσους βρίσκονται στην Ελλάδα από τις διακρίσεις. Το άρθρο 5 του Συντάγματος λέει χαρακτηριστικά: «όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων.»

Επιπλέον, το ελληνικό και κοινοτικό δίκαιο (νόμος 3304/2005 και μια σειρά από ευρωπαϊκές οδηγίες) δεν επιτρέπουν τις διακρίσεις σε διάφορους τομείς (απασχόληση, εκπαίδευση, συναλλαγές) για λόγους φυλετικής ή εθνικής/εθνοτικής καταγωγής, φύλου, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού-γενετήσιου προσανατολισμού.

Ορισμένοι άνθρωποι μπορεί να υφίστανται διακρίσεις με βάση περισσότερες από μία από αυτές τις αιτίες, φαινόμενο που είναι γνωστό ως πολλαπλές διακρίσεις. Για παράδειγμα, κάποιος που είναι ηλικιωμένος και ανάπηρος ή είναι νέος και προέρχεται από κάποια φυλετική ή εθνοτική μειονότητα ή είναι ομοφυλόφιλος και καθολικός ενδεχομένως συγκεντρώνει περισσότερες πιθανότητες να υποστεί διακρίσεις για πολλαπλές αιτίες.

Άμεση διάκριση έχουμε όταν ένα πρόσωπο για λόγους φυλετικής ή εθνικής/εθνοτικής καταγωγής, φύλου, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού-γενετήσιου προσανατολισμού υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτή την οποία έχει ένα άλλο πρόσωπο σε ανάλογη κατάσταση. Με άλλα λόγια, αν η άνιση μεταχείριση ενός προσώπου οφείλεται στο ότι ανήκει σε μια από τις παραπάνω ιδιαίτερες κοινωνικές ομάδες.

Έμμεση διάκριση έχουμε όταν μία φαινομενικά ουδέτερη νομοθετική διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα ορισμένης κοινωνικής ομάδας για τους παραπάνω λόγους (δηλαδή με ορισμένα προσωπικά ή συλλογικά εθνοπολιτισμικά ή άλλα χαρακτηριστικά και πεποιθήσεις) σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα, εκτός αν η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξής του είναι πρόσφορα και αναγκαία. Παράδειγμα π.χ. έμμεσων διακρίσεων είναι το να απαιτείται από όλους τους διεκδικητές μιας θέσης εργασίας να εξεταστούν σε συγκεκριμένη γλώσσα, ακόμα κι αν η γλώσσα αυτή δεν είναι απαραίτητη για τη δουλειά (π.χ. χειρωνακτική εργασία). Η εξέταση θα μπορούσε να αποκλείσει περισσότερους ανθρώπους που έχουν διαφορετική μητρική γλώσσα.

Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό και ελληνικό δίκαιο, απαγορεύεται η άμεση ή έμμεση διάκριση. Για να στοιχειοθετηθεί μια διάκριση, πρέπει τα συγκρινόμενα πρόσωπα (ή ομάδες προσώπων) να διαφέρουν μόνο ως προς τον πιθανό λόγο διάκρισης, ενώ κατά τα άλλα να είναι αναλόγως ίσα και όμοια. Σε τέτοια περίπτωση που υπάρχουν βάσιμοι λόγοι ότι ένα πρόσωπο έχει υποστεί διάκριση και άνιση μεταχείριση, τότε το βάρος για την απόδειξη της μη διάκρισης το έχει εκείνος που φέρεται να έχει διαπράξει τη διάκριση. Έτσι για παράδειγμα, αν δύο πρόσωπα υποψήφια για εργασία έχουν τα ίδια προσόντα, αλλά διαφέρουν μόνο ως προς τη φυλετική καταγωγή, τότε σε περίπτωση που καταγγελθεί από το μη επιλεγθέντα με ιδιαίτερη εθνοτική καταγωγή, ο εργοδότης οφείλει να αποδείξει ότι η μη επιλογή του δεν οφείλεται σε αυτόν το λόγο, αλλά σε κάποια άλλη ουσιαστική διαφορά των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των υποψηφίων.

Δε συνιστούν διάκριση τα ειδικά θετικά μέτρα υπέρ μιας από τις ομάδες με ιδιαίτερα εθνοπολιτισμικά, προσωπικά χαρακτηριστικά και πεποιθήσεις με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων λόγω ένταξης των προσώπων. Για παράδειγμα, άτομα από εθνοτικές μειονότητες ενδέχεται να χρειάζονται ειδική κατάρτιση και συγκεκριμένη βοήθεια, ώστε να τους προσφέρεται πραγματική ευκαιρία ανεύρεσης εργασίας. Η οργάνωση μαθημάτων κατάρτισης ή η θέσπιση διαφορετικών ρυθμίσεων ειδικά για αυτά τα άτομα είναι τρόποι βελτίωσης των ευκαιριών που τους δίνονται.

Ως διάκριση νοείται και η παρενόχληση ή κάθε άλλη προσβλητική ενέργεια, η οποία εκδηλώνεται με ανεπιθύμητη συμπεριφορά που σχετίζεται με έναν ή περισσότερους λόγους φυλετικής ή εθνικής/εθνοτικής καταγωγής, φύλου, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού-γενετήσιου προσανατολισμού και έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Ως διάκριση νοείται, επίσης, οποιαδήποτε εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος προσώπου για οποιονδήποτε από τους προαναφερόμενους λόγους.

Τέλος, ο νόμος 2472/1997 προστατεύει ιδιαίτερος ως «ευαίσθητα δεδομένα» τη φυλετική κι εθνική καταγωγή, τις πολιτικές, θρησκευτικές και φιλοσοφικές πεποιθήσεις, την

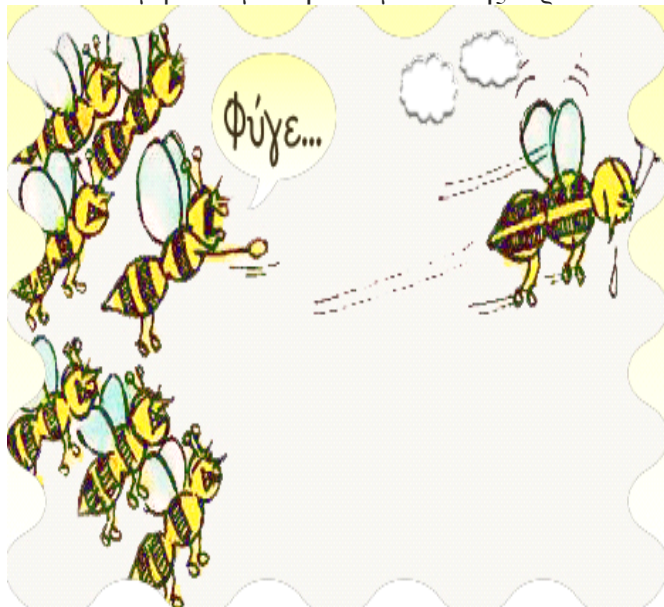
υγεία, την ερωτική ζωή (με βάση την ευρωπαϊκή κοινοτική οδηγία 95/46 περί προσωπικών και ευαίσθητων δεδομένων).

Μισαλλοδοξία και προκαταλήψεις

Μισαλλοδοξία είναι το μίσος εναντίον όσων έχουν διαφορετική άποψη (π.χ. πολιτική τοποθέτηση, θρησκεία). Η πιο συνηθισμένη μορφή είναι η θρησκευτική μισαλλοδοξία. Η μισαλλοδοξία, το μίσος για τις πεποιθήσεις του άλλου, τελικά οδηγεί στο μίσος για τον άλλο και μπορεί να ενθαρρύνει ή να πυροδοτήσει στάσεις και ενέργειες διακρίσεων, αποκλεισμού και βίας απέναντι σε ένα άτομο ή κοινωνική ομάδα λόγω των θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεών τους.

Οι γενικεύσεις και οι προκαταλήψεις μπορεί να οδηγήσουν σε μια σειρά από βαθμιαία επιδεινούμενες και σοβαρότερες πράξεις και στάσεις απέναντι σε μια κοινωνική ομάδα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, φυλετικής, εθνικής, εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, φύλου, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, ηλικίας.

Σύμφωνα με την κλίμακα της Προκατάληψης του Allport, τα στάδια αυτά είναι:

✓ Κλίμακα 3 Διάκριση

Μια μειοψηφική-μειονοτική ομάδα υφίσταται διακρίσεις, καθώς της αρνούνται ίσες ευκαιρίες και πρόσβαση σε υπηρεσίες και αγαθά. Οι συμπεριφορές αυτές, ενεργές ή παθητικές (π.χ. αδράνεια στην προστασία τους από επιθέσεις), σκοπεύουν να βλάψουν τη μειοψηφική-μειονοτική ομάδα αποκλείοντάς την από την επίτευξη κοινωνικών στόχων, την εκπαίδευση, την εργασία. Η πλειοψηφία προσπαθεί ενεργά να βλάψει τη μειοψηφία (π.χ. απαρχαίντ).

✓ Κλίμακα 4 Φυσική επίθεση

Μέλη της πλειοψηφικής ομάδας προχωρούν σε βανδαλισμούς, εμπρησμούς και καταστροφές της ιδιοκτησίας της μειοψηφικής-μειονοτικής ομάδας και πραγματοποιούν βίαιες επιθέσεις σε πρόσωπα ή ομάδες. Χαρακτηριστικά ιστορικά παραδείγματα είναι το λιντσάρισμα των μαύρων, τα πογκρόμ ενάντια στους Εβραίους, οι οργανωμένες βίαιες επιθέσεις σε μετανάστες και πρόσφυγες στην Ευρώπη.

✓ Κλίμακα 5 Εξόντωση

Η πλειοψηφική ομάδα επιδιώκει την εξόντωση ή την απομάκρυνση της μειοψηφικής ομάδας. Επιχειρεί να εξοντώσει ολόκληρη ή μεγάλο μέρος μιας ομάδας ανθρώπων (π.χ. Ολοκαύτωμα για Εβραίους, Ρομά και ομοφυλόφιλους, εθνικές εκκαθαρίσεις).

✓ Κλίμακα 1 Λόγος μίσους

Όταν μια πλειοψηφική ομάδα ελεύθερα αστειεύεται σε βάρος μιας μειοψηφικής κοινωνικής ομάδας. (π.χ. τα ανέκδοτα για Εβραίους, Πόντιους, ξανθές). Ο λόγος αυτός εκφράζεται μέσα από αρνητικά στερεότυπα και εικόνες. Η πλειοψηφία συνήθως τον θεωρεί αθώο και ακίνδυνο. Μπορεί πράγματι να είναι άμεσα ακίνδυνος, αλλά δημιουργεί τις προϋποθέσεις για πιο σοβαρές εκδηλώσεις προκατάληψης.

✓ Κλίμακα 2 Αποφυγή-απομόνωση

Η πλειοψηφία αποφεύγει τα μέλη μιας μειονοτικής κοινωνικής ομάδας. Δεν προκαλεί άμεση ορατή βλάβη, αλλά οδηγεί στον αποκλεισμό και την κοινωνική απομόνωση.

Ορισμός

Ο ρατσισμός είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο με μεγάλη ιστορία που αναβιώνει ακόμα και στην εποχή μας. Πρόκειται για μια θεωρία που χωρίζει τους ανθρώπους σε ανώτερους και κατώτερους και πιστεύει ότι προορισμός των πρώτων είναι να κυριαρχήσουν πάνω στους άλλους. Είναι η διάκριση σε βάρος ατόμων, κοινωνικών ομάδων ή κατηγοριών ατόμων, που προσδιορίζονται με βάση τα φυλετικά ή και πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά, με συνέπεια την ανάπτυξη αισθήματος υπεροχής και ανωτερότητας προς αυτούς. Ανατρέχοντας στην πορεία του ανθρώπινου γένους μέσα στο χρόνο διαπιστώνουμε πολλά παραδείγματα ρατσισμού: ανθρώπινες ομάδες έχουν υποστεί ανελέητο κυνηγητό, διώξεις και εξευτελισμούς και έχουν γίνει θύματα βάνανυσης συμπεριφοράς.

Ο ρατσισμός είναι η συνειδητή ή ασυνείδητη πεποίθηση για την εγγενή ανωτερότητα μιας φυλής πάνω σε μια άλλη. Κατά συνέπεια η «ανώτερη» φυλή έχει το δικαίωμα άσκησης εξουσίας και επικυριαρχίας πάνω σε εκείνους που θεωρούνται «κατώτεροι». Επιπλέον, ο ρατσισμός (από τον αγγλικό όρο racism, που γεννιέται από την έννοια της φυλής-race) επηρεάζει τις στάσεις και συμπεριφορές των ατόμων και των συλλογικοτήτων. Σήμερα ο ρατσισμός εστιάζει σε πολιτισμικές διαφορές παρά σε βιολογική κατωτερότητα-ανωτερότητα. Βασίζεται στην πεποίθηση ότι υπάρχει μια ιεραρχία πολιτισμικών, όπου κάποιες κουλτούρες, θρησκείες, παραδόσεις, έθιμα και ιστορίες είναι ασύμβατες μεταξύ τους.

Έτσι ως ρατσισμό σήμερα εννοούμε ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών και/ή θεσμικών δομών που εξαναγκάζει ορισμένους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση κι αυτό μόνο και μόνο, επειδή ανήκουν σε μία διακριτή ομάδα ανθρώπων. Ως δικαιολογία για τις διακρίσεις χρησιμοποιείται η διαφορετικότητα της ομάδας, στην οποία προσάπτεται συνήθως μια υποτιθέμενη κατωτερότητα ή επικινδυνότητα. Το φάσμα της υποτελούς διαβίωσης είναι ευρύ. Έχει όμως ως πυρήνα πάντοτε τον απόλυτο ή σχετικό αποκλεισμό από δημόσια και κοινωνικά αγαθά, όπως είναι η εκπαίδευση, η απασχόληση, η συμμετοχή στα κοινά.

Εγγενές συστατικό στοιχείο του ρατσισμού και του ρατσιστή είναι η άσκηση εξουσίας σε βάρος των θυμάτων του. Με την έννοια αυτή η συμπεριφορά ενός ανθρώπου μπορεί να χαρακτηριστεί ρατσιστική, ακόμη και αν ο συγκεκριμένος άνθρωπος δεν επικαλείται ρατσιστικές αντιλήψεις. Η συμπεριφορά είναι σημαντική και όχι η αιτιολόγησή της. Συνήθως όμως αντιλήψεις, στάσεις και συμπεριφορές είναι εναρμονισμένες μεταξύ τους. Η ρατσιστική συμπεριφορά στηρίζεται σε ένα πλέγμα ρατσιστικών αντιλήψεων και

στάσεων, που σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να ολοκληρώνεται σε μία συνολική ρατσιστική εικόνα της κοινωνίας.

Ως προς τις αντιλήψεις: σε μία κοινωνία, στην οποία θεωρητικά ο κάθε άνθρωπος βρίσκεται σε μια θέση εξαιτίας των προσωπικών του ιδιοτήτων, ικανοτήτων και προσόντων, η υποτελής διαβίωση μιας κατηγορίας ανθρώπων, όπως εκφράζεται με τον αναπαραγόμενο αποκλεισμό, λειτουργεί ως επιβεβαίωση της υποτιθέμενης κατωτερότητάς τους.

Ως προς τις στάσεις: σε μία κοινωνία, στην οποία ο ανταγωνισμός βρίσκεται στην κλίμακα των αξιών υψηλότερα από την αλληλεγγύη, δεν είναι ρεαλιστική η προσδοκία αυθόρμητων θετικών στάσεων απέναντι στους κοινωνικά αποκλεισμένους.

Ως προς τις συμπεριφορές: ο ρατσισμός βραχυπρόθεσμα συμφέρει σε όσους δεν ανήκουν στα θύματά του. Αυτή είναι μια πικρή αλήθεια, η οποία θα βρίσκεται μπροστά μας τόσο καιρό όσο δε θα καταφέρνουμε να δείχνουμε στους εν δυνάμει ρατσιστές ότι αυτά που φαίνεται να κερδίζουν βραχυπρόθεσμα από το ρατσισμό θα τα πληρώνουν πολλαπλάσια αργότερα, καθώς ρατσισμός σημαίνει υπονόμευση των θεμελίων του πολιτισμού από τον οποίο αντλούμε την ευημερία μας και την ευτυχία μας.

Πολλές φορές ο ρατσισμός υπάρχει από απλή ιδιοτέλεια, δηλαδή ως συμπεριφορά που επιλέγεται συνειδητά, επειδή αποφέρει κέρδος. Επίσης, υπάρχει και ο θεσμοθετημένος ρατσισμός, δηλαδή ο ρατσισμός του κράτους και των υπηρεσιών του με θεσμοθετημένο αποκλεισμό κοινωνικών ομάδων από τα δημόσια και κοινωνικά αγαθά (π.χ. απαρτχάιντ).

Γενικά

Το φαινόμενο του ρατσισμού είναι πανάρχαιο και παρουσιάστηκε στην αρχαιότητα, που ανθούσε το δουλεμπόριο, στα νεότερα χρόνια κατά την εποχή των ανακαλύψεων νέων χωρών και της αποικιοκρατίας, όταν οι πολιτισμένοι λευκοί εξόντωσαν τους απολίτιστους ιθαγενείς και συνεχίστηκε με τον πιο απάνθρωπο τρόπο την εποχή του φασισμού και του ναζισμού στην Ευρώπη.

Όμως, και η εποχή μας δεν υστερεί σε ρατσιστική βαρβαρότητα, αφού, σύμφωνα με δημοσιεύματα, σε κάποιες χώρες σκοτώνουν τα κορίτσια πριν μεγαλώσουν, γιατί θεωρούνται μεγάλο οικονομικό βάρος για την οικογένεια, που πρέπει να καταβάλει μεγάλη προίκα για να τα παντρέψει.

Μια ευάλωτη και ευπαθής κοινωνική κατηγορία που υφίσταται ιδιαίτερα και καθημερινά τις συνέπειες του ρατσισμού είναι οι μετανάστες, που γίνονται αντικείμενα εκμετάλλευσης από τους εργοδότες και αντιμετωπίζονται ως μεγάλη απειλή για τη χώρα και τους φορτώνουν όλα τα προβλήματα που υπάρχουν.

Ο άνθρωπος αισθάνεται ασφαλής μέσα στο γνώριμο και οικείο περιβάλλον που έχει δημιουργήσει και για αυτό το διαφορετικό του προκαλεί φόβο και ανασφάλεια, με αποτέλεσμα να το αντιμετωπίζει ως απειλή, ως επικίνδυνη εισβολή που πρέπει να εξοντωθεί. Σε αυτή την περίπτωση, καθοριστικό ρόλο παίζουν οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα με τα οποία διαπαιδαγωγούνται συνήθως οι άνθρωποι από μικρή ηλικία. Έτσι έχουν διδαχτεί και έχουν πιστέψει ότι οι αλλόθρησκοι, οι ανάπηροι, οι ομοφυλόφιλοι, οι αδύνατοι ή οι μετανάστες μόνο προβλήματα μπορεί να επιφέρουν στην κοινωνία τους. Τα στερεότυπα αυτά συντηρούν και ενισχύουν τα Μ.Μ.Ε. που προβάλλουν με έμφαση διάφορα περιστατικά, προκλητικά για την κοινή γνώμη, που έχουν σχέση με τη δράση και τη ζωή αυτών των ανθρώπων. Η σπουδαιότερη όμως αιτία του προβλήματος είναι η αμάθεια, η αμορφωσιά, η έλλειψη παιδείας και αγωγής που κάνουν το έδαφος πρόσφορο, για να αναπτυχθούν φαινόμενα ρατσισμού, φανατισμού και μισαλλοδοξίας. Μεγάλη ευθύνη φέρουν και οι πολιτικοί, που συχνά καλλιεργούν σκόπιμα τέτοιες αντιλήψεις αποπροσανατολίζοντας και χειραγωγώντας το λαό και τον στρέφουν εναντίον των μειονοτήτων και των μεταναστών. Ο κοινωνικός ρατσισμός εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για μια κοινωνία, γιατί διακρίνει τους ανθρώπους σε δυνατούς-ανώτερους και αδύναμους-

κατώτερους, περιθωριοποιεί και αποκλείει ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και άτομα παραβιάζοντας απρόκλητα σημαντικά ανθρώπινα δικαιώματα. Οι έντονες διακρίσεις και οι κοινωνικοί αποκλεισμοί μπορούν να οδηγήσουν σε διχασμό, αναταραχές και βίαιες συμπεριφορές, επικίνδυνες για το κοινωνικό σύνολο. Το χειρότερο όμως είναι η προοπτική να ζήσουν οι άνθρωποι και ιδιαίτερα οι νέοι σε ένα κόσμο αδικιών και ανισοτήτων και κάποιιοι από αυτούς να νιώσουν τον κοινωνικό ρατσισμό να στρέφεται εναντίον τους, σε μια κοινωνία όπου θα συνηθίσουν στον ανταγωνισμό, στη βία και στην εξόντωση οποιουδήποτε είναι διαφορετικός.

Μορφές

φυλετικός διακρίσεις βασισμένες στη διαφορετικότητα του χρώματος ή εναντίον φυλών του τρίτου κόσμου
εθνικός η αίσθηση της υπεροχής ενός έθνους έναντι των άλλων (εθνικισμός, σοβινισμός)
κοινωνικός διακρίσεις βασισμένες σε πολιτικές, ιδεολογικές, πνευματικές, οικονομικές, πολιτιστικές διαφορές, διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, των μειονοτήτων, των ατόμων με ειδικές ανάγκες
θρησκευτικός (δόγματα: χριστιανισμός, μουσουλμανισμός, εβραϊσμός, βουδισμός)

Αίτια

Πνευματικά:

1. Υιοθέτηση ρατσιστικών αντιλήψεων στο πλαίσιο της κοινωνικοποίησης, μέσω των πρωτογενών και δευτερογενών κοινωνικών ομάδων (π.χ. οικογένεια, σχολικό περιβάλλον).
2. Τα Μ.Μ.Ε., έντυπα και ηλεκτρονικά, παρουσιάζουν τη συμπεριφορά μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων που επιβεβαιώνει τις ρατσιστικές αντιλήψεις (οι γυναίκες παρουσιάζονται ως αδύναμες, υποτακτικές συγκριτικά με τους άνδρες, οι Αλβανοί και οι Τσιγγάνοι ως κακοποιοί) ή ηρωοποιούν τους φορείς της βίας.
3. Η απλουστευτική τάση των ανθρώπων για κατηγοριοποιήσεις, οι οποίες διευκολύνουν τον υπερτονισμό και τη μεγιστοποίηση των διαφορών μεταξύ των ομάδων.
4. Η περιορισμένη γνώση εμποδίζει τη σωστή αξιολογική κρίση για τους άλλους.
5. Η έλλειψη ουσιαστικής αλλά κυρίως ανθρωπιστικής παιδείας επιτρέπει τον ετεροκαθορισμό ομάδων από επιτήδειους και την καλλιέργεια, αντί ισότητας, φανατισμού και ρατσισμού σε βάρος άλλων.
6. Η απομόνωση των πνευματικών ανθρώπων ευνοεί την κατάσταση του πνευματικού σκοταδισμού.

Ηθικά:

1. Η έλλειψη αρχών και αξιών οδήγησε το σύγχρονο άνθρωπο στην εξαχρείωση.
2. Το δόγμα «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα» καθαγιάζει κάθε απάνθρωπη πράξη.

Ψυχολογικά:

1. Η τάση ανθρώπων ή ομάδων να διατηρούν σε υψηλό επίπεδο την αυτοεκτίμηση, το γόητρο και το κύρος τους (εγωισμός).
2. Η χαμηλή αυτοεκτίμηση ατόμων ή ομάδων τους οδηγεί στην αναβάθμιση των δικών τους ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και στην υποβάθμιση των άλλων.
3. Η αναζήτηση «εξιλαστήριου θύματος», η στροφή δηλαδή της επιθετικότητας μιας ομάδας προς κάποια άλλη, η οποία δεν έχει καμιά σχέση με τα αίτια της επιθετικότητας.
4. Η θεωρία του ανικανοποίητου και της επίθεσης.

Κοινωνικά:

1. Η κοινωνική ταυτότητα των ατόμων διαμορφώνεται μέσω της ταύτισης ή της συμμετοχής τους σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες ή κατηγορίες ατόμων (π.χ. άνδρες, γυναίκες, Χριστιανοί, Μουσουλμάνοι κ.τ.λ.).
2. Στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες, η συνύπαρξη πλειοψηφιών και μειοψηφιών ευνοεί τα φαινόμενα του ρατσισμού.
3. Η αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο προκαλεί φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας, που ευνοούν φαινόμενα ρατσισμού.
4. Στο κοινωνικό κατεστημένο υπάρχει πάντα δυστοκία στην αποδοχή του νέου ή του διαφορετικού.

Οικονομικά:

1. Ο οικονομικός ανταγωνισμός μεταξύ κοινωνικών ομάδων στη διεκδίκηση περιορισμένων θέσεων εργασίας, οικονομικού οφέλους και αγαθών (π.χ. οι μετανάστες απειλούν τα οικονομικά συμφέροντα των μόνιμων κατοίκων-μελών μιας κοινωνίας, για αυτό εύκολα υιοθετούνται προκαταλήψεις και στερεότυπα σε βάρος τους).
2. Ο ρατσισμός βρίσκεται εν δυνάμει σε κάθε σύγχρονη κοινωνία, που εκδηλώνεται σε κατάλληλες πολιτισμικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες.
3. Η οικονομική εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο «ηθικοποιείται» με την υποτίμηση του εκμεταλλεζόμενου (π.χ. οι λευκοί θεωρούσαν κατώτερους τους μαύρους, για να τους χρησιμοποιούν ως φθηνά εργατικά χέρια).

Εθνικιστικά:

1. Ο κίνδυνος αφομοίωσης των μικρών λαών από ισχυρά κράτη ενισχύει το αίσθημα της αυτοσυντήρησης και τους συσπειρώνει γύρω από τα εθνικά τους χαρακτηριστικά.
2. Το αίσθημα της ξеноφοβίας διακρίνει περισσότερο κάποιους λαούς, ιδιαίτερα στην εποχή μας, που χαρακτηρίζεται από μαζικές μετακινήσεις λαών.
3. Η συνύπαρξη μειονοτήτων σε μια χώρα ή περιοχή γεννά προβλήματα, λόγω των διαφορετικών ηθών και εθίμων, θρησκευτικών αντιλήψεων κ.τ.λ.

Πολιτικά:

1. Στις πολυπολιτισμικές, έστω και δημοκρατικές, κοινωνίες, δε γίνονται πάντα σεβαστά τα δικαιώματα ατόμων ή ομάδων ή παραβιάζονται και από τα θύματα και από τους φορείς του ρατσισμού.
2. Παραβιάζονται τα θεσπισμένα δικαιώματα στη διαφορά και δεν επιτρέπεται πάντα η ελεύθερη έκφραση και ανάδειξη όλων των επιμέρους ταυτοτήτων.
3. Φιλόδοξοι ηγέτες, προκειμένου να ικανοποιήσουν τα σχέδιά τους, μαζοποιούν και παρασύρουν το λαό σε επικίνδυνες ρατσιστικές αντιλήψεις.
4. Ο ρατσισμός χρησιμοποιείται ως άλλοθι, για να αποπροσανατολιστεί ο λαός από σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα.

Συνέπειες

Οικονομικές:

1. Εκμετάλλευση των αδυνάτων από τους δυνατούς.
2. Ο αποκλεισμός ατόμων ή ομάδων στερεί τη συνεισφορά τους από τους υπόλοιπους.

Κοινωνική ανισότητα και δυσλειτουργία:

1. Διογκώνονται τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα, υποσκάπτεται η κοινωνική συνοχή και διαχωρίζονται οι άνθρωποι σε προνομιούχους και μη, με ανάλογες συνέπειες στη μόρφωση και στην επαγγελματική σταδιοδρομία.
2. Καλλιέργεια ανταγωνιστικού πνεύματος και εμφάνιση κοινωνικών προβλημάτων (βία, τρομοκρατία, εγκληματικότητα, πόλεμοι).
3. Επικράτηση του δίκαιου του ισχυρότερου.
4. Εμφάνιση ομάδων κοινωνικού περιθωρίου.

Πολιτική αποσταθεροποίηση από την:

1. Παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
2. Έλλειψη αξιοκρατίας.

Ψυχολογικά προβλήματα:

1. Απαισιοδοξία και απογοήτευση όσων αντιμετωπίζονται ρατσιστικά.
2. Αβεβαιότητα και ανασφάλεια, που οδηγούν στο άγχος και στην απαισιοδοξία.
3. Επιθετική έκφραση ή εγκληματική συμπεριφορά (έκφραση και αναπαραγωγή της βίας).
4. Φόβος και ανασφάλεια στο κοινωνικό σύνολο.

Πνευματικές:

1. Προσήλωση σε στερεότυπα και αντιλήψεις, δογματικός τρόπος σκέψης.
2. Έλλειψη ανθρωπιστικού πνεύματος.
3. Πνευματική στασιμότητα, λόγω κοινωνικής απομόνωσης και έλλειψης διαλόγου.

Ηθική κατάπτωση:

1. Έλλειψη αξιών, αρχών και ιδανικών.
2. Προβολή του ατομικού συμφέροντος, εκμετάλλευση των συνανθρώπων και εξόντωση των αντιπάλων.

Στο διεθνή χώρο:

1. Ο ρατσισμός διατηρεί και υποβαθμίζει ακόμα περισσότερο την ποιότητα ζωής στον τρίτο κόσμο.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΑΠΟ ΔΥΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

1ος μετανάστης

Πώς σας λένε;

- Με λένε Βασίλη.
- Από πού κατάγεστε;
- Κατάγομαι από την Αλβανία.
- Πόσα χρόνια ζείτε εδώ;
- Ζω 18 χρόνια.
- Πού μένετε τώρα;
- Μένω στον Άγιο Πέτρο.
- Γιατί εγκαταλείψατε την πατρίδα σας;
- Για μια καλύτερη ζωή.
- Ποια εμπόδια συναντήσατε και ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;
- Το πρόβλημα τότε ήταν ότι είχε ανεργία και φτώχεια. Τώρα η κρίση.
- Πώς αισθάνεστε, τι σκέφτεστε για το μέλλον;
- Ελπίζω για μια καλύτερη ζωή, υγεία και ευτυχία.

2ος μετανάστης

- Τώρα πού μένετε;
- Σε ένα σπίτι έξω από το χωριό.
- Γιατί φύγατε από τη χώρα σας;
- Γιατί δεν είχε δουλειά, για να φάνε τα παιδιά μου.
- Πόσα χρόνια λείπετε από τη χώρα σας;
- Πολλά και θέλω να πάω να δω τα παιδιά μου.
- Ποια εμπόδια συναντήσατε;
- Στην αρχή δεν με έπαιρναν στη δουλειά και με κορόιδευαν. Τώρα αισθάνομαι λίγο καλά, γιατί με πήραν στη δουλειά.
- Τι σκέφτεστε για το μέλλον;
- Άμα είχα πολλά λεφτά, θα είχα πάει στα παιδιά μου και θα τους αγόραζα ό,τι ήθελαν.

ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ

Ορισμός

Η λέξη «ξеноφοβία» αποτελεί νεολογισμό ακόμα και για τους Έλληνες. Ενώ έχει ως συστατικά δύο ελληνικές λέξεις, δεν έλκει την καταγωγή της από την ελληνική γλώσσα, αλλά αποτελεί δάνειο από το εξωτερικό.

Η ξеноφοβία ορίζεται ως «ένας νοσηρός φόβος των ξένων-αλλοδαπών ή των ξένων χωρών». Η ξеноφοβία είναι μια αντίληψη που βασίζεται σε κοινωνικά κατασκευασμένες εικόνες και ιδέες και όχι σε ορθολογικά και αντικειμενικά δεδομένα. Η ξеноφοβική αντίληψη του κόσμου μειώνει και υποτιμά τα σύνθετα κοινωνικά και πολιτισμικά φαινόμενα περιορίζοντάς τα σε απλουστευτικά καλές και κακές εκδοχές της πραγματικότητας.

Ως νεολογισμός η ξеноφοβία δε φέρει κανένα ιστορικό φορτίο και κατανοείται από τους χρήστες της ελληνικής γλώσσας μόνο ετυμολογικά: ως φόβος που προκαλείται από ξένους. Σε αυτή την περίπτωση, αν υπάρχει κάποια επιθετική συμπεριφορά, τότε αυτή προέρχεται από εκείνον που προξενεί το φόβο και όχι από εκείνον που φοβάται. Πρόκειται, δηλαδή, για μια έννοια στην οποία οι θύτες και τα θύματα δεν οριοθετούνται με τον ίδιο σαφή τρόπο, όπως στην περίπτωση του ρατσισμού –σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα οι ρόλοι εμφανίζονται αντεστραμμένοι. Στην περίπτωση της ξеноφοβίας ο ξеноφοβος μπορεί να κατηγορηθεί για αδικαιολόγητο φόβο –όμως η απόδειξη του γεγονότος ότι ο φόβος δεν

είναι δικαιολογημένος ανήκει στις υποχρεώσεις των άλλων ατόμων. Συνήθως, την απόδειξη αυτή «οφείλουν» οι ίδιοι οι ξένοι, εκείνοι που υπερασπίζονται την παρουσία των ξένων, και, τέλος, εκείνοι που επιτρέπουν την έλευση των ξένων.

Στην περίπτωση της υποτιθέμενης επικινδυνότητας των μεταναστών δημιουργείται ξενοφοβία, η οποία ανατροφοδοτεί το ρατσισμό. Έτσι, η άσκηση εξουσίας σε βάρος τους -π.χ. η νόμιμη χρήση καταστολής για απελάσεις, διώξεις, περιοριστικές διατάξεις- εύκολα δίνει έδαφος στο ρατσισμό και σε άνομες πράξεις βίας (π.χ. κακομεταχείριση ή κατάχρηση εξουσίας από όργανα ελέγχου), ενώ στην πράξη δημιουργεί ή υποδαυλίζει, αντί να καταπολεμά, την ξενοφοβία.

Στο ελληνικό πλαίσιο η επιλογή της λέξης «ξενοφοβία» σε αντιπαράθεση με τη λέξη «ρατσισμός» έχει μια συγκεκριμένη λειτουργικότητα, η οποία συμβαδίζει με τη λειτουργικότητα που έχει αποκτήσει η ίδια έννοια στην υπόλοιπη Ευρώπη. Πράγματι, δύσκολα μπορεί κανείς να αρνηθεί τη σημασία που έχει αποκτήσει στον ευρωπαϊκό πολιτικό και επιστημονικό λόγο η έννοια της ξενοφοβίας -σε μεγάλο βαθμό ως αποτέλεσμα του γεγονότος ότι στα περισσότερα κείμενα των οργανισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης, και στη συνέχεια στον επίσημο πολιτικό λόγο των διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών, συνοδεύει σχεδόν πάντοτε την έννοια του ρατσισμού. Όμως η χρήση των δύο εννοιών ως ένα αδιάσπαστο ζεύγος -«ρατσισμός και ξενοφοβία»- υποβάλλει την εντύπωση ότι ο ρατσισμός είναι αποτέλεσμα, περίπου «η επόμενη φάση», ενός φόβου που προκαλείται από την παρουσία των ξένων. Έτσι, σχεδόν αυτονόητα μπαίνει σε δεύτερη μοίρα ή παραλείπεται εντελώς ο ρατσισμός που υπάρχει από απλή ιδιοτέλεια, δηλαδή ως συμπεριφορά που επιλέγεται συνειδητά, επειδή αποφέρει κέρδος. Κυρίως όμως παραλείπεται ο θεσμοθετημένος ρατσισμός, δηλαδή ο ρατσισμός του κράτους και των υπηρεσιών του. Πρόκειται για πολύ σημαντικές παραλείψεις με σοβαρές επιπτώσεις στη μελέτη του ρατσισμού και στην αντιμετώπισή του. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στη δεύτερη περίπτωση, επειδή ο θεσμοθετημένος ρατσισμός αποτελεί την ισχυρότερη και πιο επώδυνη μορφή ρατσισμού και τροφοδοτεί και νομιμοποιεί την ξενοφοβία των απλών ανθρώπων.

Πώς γεννιέται η ξενοφοβία

«Ζούμε σε μια κοινωνία στην οποία αισθανόμαστε συχνά ότι απειλούμαστε. Η παγκοσμιοποίηση, οι φυσικές καταστροφές, η οικονομική κρίση, οι δυσκολίες της καθημερινής ζωής μάς δημιουργούν την

αίσθηση ότι δεν καταφέρνουμε πλέον να αντιμετωπίσουμε απειλές που είναι συχνά απρόβλεπτες. Αισθανόμαστε ανυπεράσπιστοι και ανίκανοι να δράσουμε, και συνεπώς φοβόμαστε. Είναι ένας ακαθόριστος φόβος τον οποίο μεταφέρουμε κυρίως στους ξένους». Ο Αλέν Τουρέν, γάλλος κοινωνιολόγος, εξηγεί το φαινόμενο της ξενοφοβίας ως αντίδραση που αποκαλύπτει τις αντιφάσεις μιας όλο και πιο κατακερματισμένης και ανασφαλούς κοινωνίας. «Μέσα από την ξενοφοβία εκδηλώνεται ο φόβος για όποιον είναι διαφορετικός από μας όχι μόνο στη φυσική του μορφή αλλά και στην κουλτούρα, τη θρησκεία ή τους τρόπους ζωής.»

«Τα χαρακτηριστικά του άλλου, ωστόσο, είναι μόνο ένα πρόσχημα, για να μπορούμε να προβάλλουμε πάνω του τις δικές μας αγωνίες. Απορρίπτοντας τον άλλο για το ένα ή το ένα άλλο χαρακτηριστικό του, η ξеноφοβία θέτει σε κίνηση μια δυναμική, η οποία φτάνει ακόμα και να αρνείται την ανθρωπιά του άλλου, χαρακτηρίζοντάς τον μη ανθρωπινό, επειδή είναι διαφορετικός από εμάς. Η απανθρωποποίηση του άλλου είναι μια από τις χειρότερες συνέπειες της ξеноφοβίας. Για τον ξενόφοβο γίνεται αδύνατο να ζήσει μαζί με τους άλλους, απέναντι στους οποίους λειτουργεί ένα αληθινό ταμπού. Οι άλλοι γίνονται αντιληπτοί ως ακάθαρτοι. Η παρουσία τους απειλεί την καθαρότητα μιας εξιδανικευμένης κοινότητας, η οποία επομένως πρέπει και να προστατευτεί.

Με αυτόν τον τρόπο γεννιέται ο απόλυτος ξένος, που γίνεται παγκόσμια απειλή, απέναντι στην οποία πρέπει να αμυνθούμε. Ωθούμενος ως τις ακραίες συνέπειές του, ένας τέτοιος συλλογισμός παράγει το ρατσισμό, δηλαδή την πιο ακραία μορφή της ξеноφοβίας. Φυσικά, όποιος είναι ξενόφοβος κινείται πάντοτε σε ένα γενικό επίπεδο, στιγματίζοντας μια ολόκληρη κοινότητα, έστω και αν σε προσωπικό επίπεδο θα έχει έναν Άραβα, Σενεγαλέζο ή Ρουμάνο φίλο, για να τον επιδεικνύει απορρίπτοντας κάθε κατηγορία για ξеноφοβία εναντίον του ίδιου.

Η αύξηση της ξеноφοβίας είναι μια ανησυχητική ένδειξη για την κοινωνία μας. Βέβαια, αν εξετάσουμε το ζήτημα σε μια ιστορική προοπτική, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι η ιστορία του κόσμου κυριαρχήθηκε συχνά από την απόρριψη των άλλων, των «βαρβάρων», των διαφορετικών. Στο παρελθόν υπήρξαν πολύ χειρότερες καταστάσεις από τις σημερινές, όπως, για παράδειγμα, εκείνες που γεννήθηκαν από τη μεταχείριση των δούλων και από την αποικιοκρατία. Σήμερα ωστόσο, έπειτα από μια μακρά περίοδο κατά την οποία η ξеноφοβία φαινόταν βαθμιαία να υποχωρεί, φαίνεται ότι επιστρέφει και μας γυρίζει πίσω στη βαρβαρότητα.

Για να κατανοήσουμε τις αιτίες αυτής της εξέλιξης, πρέπει να πάρουμε υπόψη μας ότι ζούμε σε μια κοινωνία πιο ανοιχτή και πιο κινητική, στην οποία οι επαφές ανάμεσα σε διαφορετικούς πληθυσμούς είναι πιο εύκολες και αυξάνονται διαρκώς. Είναι μια κατάσταση που παράγει αντιφατικές συνέπειες. Πλάι στο άνοιγμα και στη διαθεσιμότητα εκδηλώνεται και η επίταση της ανησυχίας, που τροφοδοτεί την απόρριψη των άλλων. Όταν όμως αντιμετωπίζεται εχθρικά και απορρίπτεται μια ολόκληρη κοινότητα, καταλήγει να αναδιπλώνεται στον εαυτό της και να βυθίζεται στη μνησικακία. Η πτώση στον κοινοτισμό και η ξеноφοβία διαπλέκονται στενά.

Η ξеноφοβία, βέβαια, γεννιέται και από μια κρίση ταυτότητας, αλλά δεν ενισχύουμε την ταυτότητά μας καταπολεμώντας όποιον είναι διαφορετικός. Αντίθετα, η επίγνωση της ταυτότητάς μας μεγαλώνει μέσα από το διάλογο με τον άλλο που διαφέρει από εμάς. Σε κάθε περίπτωση, είναι αλήθεια ότι η ξеноφοβία γεννιέται, όταν μια

ταυτότητα αισθάνεται ότι κινδυνεύει από απειλές που δεν είναι άμεσα αναγνωρίσιμες. Η παγκοσμιοποίηση, εκτός του ότι θέτει υπό αμφισβήτηση την ταυτότητά μας, απειλεί και την ικανότητά μας για δράση. Όλο και πιο συχνά αισθανόμαστε ανήμποροι και ανίσχυροι. Σε ορισμένες καταστάσεις, όπως έχει υπογραμμίσει ο κοινωνιολόγος Αλέν Ερενμπέργκ, βρισκόμαστε μπροστά σε μια αληθινή κατάρρευση του «εγώ». Τότε γίνεται εύκολο να φορτώσουμε την ευθύνη για αυτή την κατάσταση σε κάποιον άλλον, ο οποίος είναι αναγνωρίσιμος από το ένα ή το άλλο ειδικό του γνώρισμα. Η αόριστη και ασύλληπτη απειλή μπορεί έτσι να εντοπιστεί και επομένως μπορεί να αποκρουστεί πιο εύκολα. Είναι η δυναμική του αποδιοπομπαίου τράγου.

Η ασφάλεια είναι δικαίωμα όλων, το οποίο πρέπει να είναι εγγυημένο, ιδίως στο πιο αδύναμο τμήμα του πληθυσμού. Δεν πρέπει, ωστόσο, να πέφτουμε στη δημαγωγία, καθιστώντας υπεύθυνες για τις δυσκολίες μας ολόκληρες ομάδες ανθρώπων. Σήμερα όλες οι στατιστικές μάς λένε ότι η εγκληματικότητα είναι έργο κυρίως νέων μη μεταναστών. Η εγκληματική απειλή, επομένως, έρχεται από το εσωτερικό της χώρας και όχι από το εξωτερικό. Δεν είναι οι μετανάστες, που ζουν μέσα στην ανασφάλεια, εκείνοι που απειλούν την ασφάλειά μας. Χρειάζεται να συνεχίζουμε να το επαναλαμβάνουμε και να προσπαθούμε να επεξεργαζόμαστε πολιτικές ικανές να συνδυάζουν φιλοξενία των άλλων και δικαίωμα στην ασφάλεια».

Η ξενοφοβία στην Ελλάδα: Ουσιαστική αποδοχή ή εικονική ανεκτικότητα;

Κατά πόσο είναι δυνατό στην παραδοσιακά φιλόξενη χώρα μας, την Ελλάδα, να παρατηρούμε φαινόμενα ξενοφοβίας και μη αποδοχής του διαφορετικού; Κι όμως, το πρόβλημα αυτό, αντί να υποχωρεί, ολοένα και αυξάνεται. Η Ελλάδα, μια χώρα ενταγμένη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το δυτικό πολιτισμό, φέρει ακόμα πάνω της υπολείμματα ξενοφοβίας. Το φαινόμενο παίρνει, λοιπόν, μεγαλύτερες διαστάσεις, καθώς ο Έλληνας είναι παραπληροφορημένος και, συνεπώς, αδαής. Η παιδεία που λαμβάνει είναι μάλλον ανεπαρκής, δεν τον καλλιεργεί ουσιαστικά και δεν τον προάγει ως άνθρωπο. Τα μεγάλα και ευρέως αποδεκτά ιδεώδη, όπως η ειρήνη, η ισότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη, η μη διάκριση κάποιας κοινωνικής ομάδας, επειδή διαφέρει από την πλειοψηφία, στην πράξη συχνά δεν εφαρμόζονται.

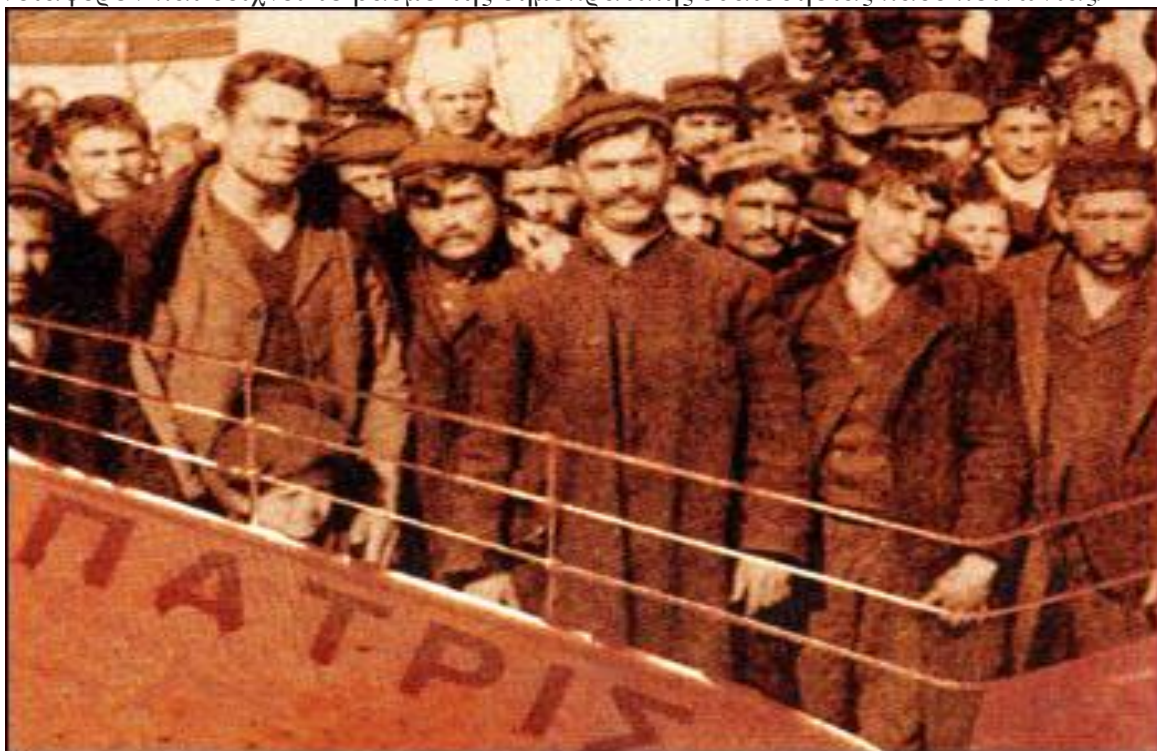
Το Μάρτιο του '98 η κοινοτική αρχή στο Παλιό Κεραμίδι, ένα χωριό του νομού Πιερίας, απαγόρευσε την κυκλοφορία των Αλβανών μεταναστών μετά τη δύση του ηλίου. Το μέτρο αυτό που επιβλήθηκε, για να περιορίσει τη δήθεν εγκληματικότητα, προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις. Σχεδόν ένα χρόνο μετά, το «Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα» επισκέφτηκε το Παλιό Κεραμίδι και κάλεσε τους κατοίκους σε δύο δημόσιες συζητήσεις. Στην αρχή όλοι οι κάτοικοι υπερασπίστηκαν την απόφαση. Προβλήθηκε στη συνέχεια ένα ντοκιμαντέρ που είχε γυριστεί στις Η.Π.Α. με θέμα την αντιμετώπιση των Ελλήνων μεταναστών στην Αμερική στην αρχή του εικοστού αιώνα. Οι Έλληνες είχαν πέσει θύματα ρατσιστικών διακρίσεων και προκαταλήψεων εναντίον των μεταναστών. Κατόπιν, στο πλαίσιο της συζήτησης με τους κατοίκους στο Παλιό Κεραμίδι, αποκαλύφτηκε ότι στο χωριό δεν είχε συμβεί κανένα ιδιαίτερης σημασίας περιστατικό από τους Αλβανούς. Ορισμένοι, μάλιστα, παραδέχτηκαν ότι η συμπεριφορά απέναντί τους ήταν ίδια με αυτή των Αμερικανών απέναντι στους Έλληνες μετανάστες.

Το πρόβλημα έγκειται στην παιδεία του ατόμου. Ξεκινά από την ίδια την οικογένεια, που άθελά της πολλές φορές συντηρεί και διαιωνίζει παρωχημένες αντιλήψεις για τους ανθρώπους με κάποια διαφορετικότητα (φυλετική, θρησκευτική, πολιτική, σεξουαλική). Ο Έλληνας δεν έχει διδαχτεί να σέβεται και να αναγνωρίζει ότι κάποιοι δε φοβούνται να είναι διαφορετικοί από το κοπάδι, δε βολεύονται πίσω από μια ισοπεδωτική ομοιομορφία, τολμούν να έχουν τη δική τους άποψη και προσωπική ευθύνη για κάθε πράξη ή απραξία τους.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Οι Έλληνες μετανάστες στο παρελθόν

Το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν είναι καινούριο ούτε και ο τρόπος που μια κοινωνία υποδέχεται τους μετανάστες και δέχεται την επιρροή τους. Η χώρα μας δεν ήταν πάντα χώρα υποδοχής μεταναστών. Υπήρξε χώρα που αντιμετώπισε και στο παρελθόν προβλήματα ανεργίας. Πολλοί Έλληνες αναγκάστηκαν να φύγουν άλλοτε ως οικονομικοί μετανάστες στην Γερμανία, στις ΗΠΑ και στην Αυστραλία και άλλοτε ως πολιτικοί πρόσφυγες. Αν δεν έχουμε κάποιον δικό μας που να είχε ή να έχει μεταναστεύσει, είναι λίγο δύσκολο να αντιληφτούμε την κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες. Είναι όμως πολύ ενδιαφέρον και δείχνει το βαθμό της δημοκρατικής ευαισθησίας κάθε κοινωνίας.

Πολλοί, «αγανακτισμένοι» με την παρουσία μεταναστών, προβαίνουν σε γενικούς αφορισμούς και μειωτικούς χαρακτηρισμούς και κάποιοι φτάνουν μέχρι και σε αυτοδικία. Γενικεύουν, δηλαδή, με αφορμή τις παράνομες συμπεριφορές ορισμένων μελών μιας εθνικότητας, σε όλα τα μέλη της εθνικότητας αυτής. Προσδίδονται, με άλλα λόγια, χαρακτηριστικά περιπτώσεων σε όλο τον πληθυσμό μιας εθνικότητας. Αυτό, βέβαια, δεν είναι ελληνικό φαινόμενο. Είναι φαινόμενο που συναντάται σε κάθε κοινωνία και, ακόμα και σε βάρος των Ελλήνων.

Τουλάχιστον, λένε, εμείς οι Έλληνες δε σφάζαμε, όταν πηγαίναμε έξω! Μια ματιά, όμως, στα ντοκουμέντα που αφορούν τις περιόδους κατά τις οποίες σημειώθηκαν τα κύρια

μεταναστευτικά κύματα Ελλήνων προς το εξωτερικό (κυρίως Η.Π.Α.) δε δείχνουν ακριβώς αυτό. Ένα κλασικό ανάγνωσμα στις εγχώριες σχολές εγκληματολογίας είναι εκείνο του Κ. Γαρδίκια (Εγκληματολογία, 1947), στο οποίο παραθέτει πίνακα για την εγκληματικότητα σε ευρωπαϊκές χώρες το 1902. Μεταξύ άλλων αναφέρει: «...Ει και η σύγκρισις στατιστικών είναι επισφαλής, όμως αι υπάρχουσαι διαφοραί είναι τόσω μεγάλαι, ώστε είναι ενδεικτικά... Χαρακτήρ της τότε εγκληματικότητος της Ελλάδος είναι η μεγίστη συχνότης των φονικών...».

Η πρώτη αναφορά για Έλληνες που είχαν «μπλεξίματα» με το Νόμο ήταν το 1890, όταν τρεις ομοεθνείς που συνελήφθησαν με παραχαραγμένα νομίσματα. Η τελευταία «διάσημη» περίπτωση είναι εκείνη της ελληνικής «Συμμορίας» που δραστηριοποιήθηκε στη Φιλαδέλφεια των Η.Π.Α. από το '60 μέχρι τη δεκαετία του '90. Μέσα σε αυτούς συγκαταλέγονται οι Pete the Greek, Prokos the Greek, Steve Bouras, Satto the Greek και ο Anton the Greek, οι οποίοι πρωταγωνίστησαν σε υποθέσεις με ναρκωτικά, τοκογλυφία, τζόγο αλλά και άλλες μορφές οργανωμένου εγκλήματος.

Δείχνουν, όμως, ορισμένοι συμμορίτες και 3 παραχαράκτες την αξία εκείνων που έχουν ελληνική καταγωγή; Σε καμία περίπτωση! Εκείνο που ευνόησε τέτοιες αντιλήψεις ήταν οι επιδόσεις Ελλήνων μεταναστών στα λεγόμενα εγκλήματα του «δρόμου». Το 1929 ο Πρόεδρος των Η.Π.Α., Herbert Hoover, διέταξε μια εκτενή έρευνα της εγκληματικότητας στις Η.Π.Α. Η Επιτροπή Wickersham, όπως ονομάστηκε, συνέταξε μια τεραστίων διαστάσεων Έκθεση της οποίας ο 10^{ος} τόμος αφορά τη μετανάστευση και το έγκλημα. Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, «...σε 20 από τις 30 πόλεις οι Έλληνες είχαν δείκτη εγκληματικότητας μεγαλύτερο από των ντόπιων. Το ίδιο ισχύει για τους Ιταλούς και τους Πολωνούς για τις 13 από τις 30 υπό εξέταση πόλεις...».

Τα χρόνια εκείνα οι φυλετικές διακρίσεις στις χώρες υποδοχής δεν ήταν δυνατό παρά να πάρουν νέες διαστάσεις, αφού η θρησκευτική και η γλωσσική διαφοροποίηση ήταν αφορμή τριβών. Ο ρατσισμός και οι προκαταλήψεις σε βάρος των νέων μεταναστών ήταν καθημερινό βίωμα. Το ένστικτο αυτοσυντήρησης των αυτοχθόνων και το μεγάλο έλλειμμα σωστής επικοινωνίας ανάμεσα στους νεοαφιχθέντες και τους παλιούς δημιουργούσαν γενικά ένα ακαθόριστο φόβο που τελικά μεταφραζόταν σε ρατσισμό. Ο μέσος Αμερικανός πολίτης θεωρούσε τους Έλληνες ως καβγατζήδες, δόλιους και βρώμικους ανθρώπους. Από την ανάγκη αυτοπροστασίας και αλληλεγγύης ζούσαν δεκαπέντε και είκοσι άτομα μαζί στο ίδιο σπίτι σε υποβαθμισμένες περιοχές.

«Λευκή Γυναίκα εθεάθη με Έλληνα!»: Πρόκειται για τίτλο άρθρου εφημερίδας της εποχής από τον οποίο προκύπτει ότι στα τέλη του 19^{ου} και στα πρώτα χρόνια του 20^{ου} αιώνα οι Έλληνες δεν κατατάσσονταν στους «λευκούς»! Θεωρούνταν, όπως προκύπτει από τα δημοσιεύματα και τις μαρτυρίες της περιόδου, Ανατολίτες και μη Ευρωπαίοι, αντιμετώπιση που επιφύλασσαν οι Αμερικάνοι για όλους τους Νοτιοευρωπαίους.

Σε πολλές περιοχές επιβάλλονταν οι «κανόνες» που εφάρμοζαν στους Αφροαμερικάνους ή αλλιώς τους «νέγρους», όπως επιτιμητικά τους αποκαλούσαν. Στους κινηματογράφους η πλατεία ανήκε στους λευκούς, ενώ ο «γυναικωνίτης» (το πατάρι) στους νέγρους και στους μη λευκούς (Έλληνες, Ιταλούς κ.ά.). Ο χαρακτηρισμός «λευκός» δεν απευθυνόταν στο δέρμα και το χρώμα του, αλλά στην κοινωνική τάξη- αντίληψη. Οι Βορειοευρωπαίοι, για παράδειγμα, θεωρούνταν λευκοί. Φορείς αυτής της προκατάληψης ήταν οι εξαμερικανισμένοι Ιρλανδοί, που είχαν προηγηθεί ως μεταναστευτικό κύμα και είχαν αφομοιωθεί από τη βορειοαμερικανική κοινωνία των ευγενών προτεσταντών και οι οποίοι είχαν υποστεί την ίδια διάκριση θεωρούμενοι από τους ντόπιους ως «μη λευκοί»!

Την απέχθεια αυτή τη σημάδεψε το μένος της Κου-Κλουξ-Κλαν, της περίφημης ρατσιστικής οργάνωσης, που έδειξε ιδιαίτερη συμπάθεια πέραν από τους ανθρώπους μαύρου δέρματος και... στους Έλληνες. Πυροβολισμοί, εμπρησμοί και άλλες κορυφώσεις έγραψε η ιστορία αυτής της «σχέσης».

Ο τρόπος διαβίωσης των Ελλήνων ήταν όπως σχεδόν βλέπουμε σήμερα τους μετανάστες στη χώρα μας. Αλλά ακριβώς, όπως και σήμερα, οι μετανάστες θεωρούνταν

πηγή μόλυνσης και κίνδυνος για τη δημόσια υγεία. Η επαίσχυντη συμπεριφορά φανερωνόταν σε μαρκίζες εστιατορίων, όταν οι Έλληνες έκαναν τα πρώτα βήματα στην εστίαση, αναγράφοντας «All American. No rats. No Greeks.» (μετάφραση: «Αμιγές αμερικάνικο. Όχι ποντίκια. Όχι Έλληνες».

Εξάλλου, για τη ρατσιστική αντιμετώπιση των Ελλήνων και των άλλων «ημιεγχρώμων» Νοτιοευρωπαίων στις αρχές του 20ού αιώνα οι πηγές είναι αρκετά εύγλωττες. «Γνωρίζουμε πολύ καλά ότι ο όρος «Dago» [βρομιάρης] χρησιμοποιείται για τους Ισπανούς, τους Έλληνες, τους Λεβαντίνους, τους Ιταλούς και τους νότιους Γάλλους, και σίγουρα όχι με μια τιμητική έννοια», υπενθύμιζε λ.χ. το 1924 στο ομοσπονδιακό κοινοβούλιο ο βουλευτής της Τασμανίας Μπάκχαπ, σε μια προσπάθειά του να πείσει τους υπόλοιπους συναδέλφους του ότι «δε θα πρέπει να προσβάλουμε τις εναισθησίες άλλων εθνών, στα οποία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό ο ευρωπαϊκός πολιτισμός». Ακόμα σαφέστερος, από την αντίθετη όμως πλευρά, θα είναι τον Ιούνιο του 1925 ο υφυπουργός Προεδρίας του Κουίςλαντ, Τόμας Άρθουρ Φέρι: «Οι Έλληνες της βόρειας Κουϊσλάνδης», γράφει, «είναι γενικά ανεπιθύμητοι και δεν αποτελούν καλούς εποίκους. Ζουν στις πόλεις κι επιδίδονται σε επιχειρήσεις καφενείων, πανδοχείων και άλλων λιγότερο ευυπόληπτων δραστηριοτήτων. Δεν είναι γεωργοί και δε συνεισφέρουν τίποτα στον πλούτο ή την ασφάλεια αυτής της χώρας. Δεν επιδίδονται σε καμιά χρήσιμη εργασία, η οποία θα διεκπεραιωνόταν λιγότερο καλά χωρίς τη βοήθειά τους. Συνοδευόμενος από έναν αξιωματικό της αστυνομίας, επισκέφτηκα κάμποσες από τις λέσχες και τα πανδοχεία τους, που βρίσκονται σε γενικές γραμμές σε άθλια κατάσταση. Κατά μέσο όρο, το βιοτικό επίπεδό τους είναι χαμηλότερο από ό,τι των άλλων αλλοδαπών. Κοινωνικά και οικονομικά, αυτός ο τύπος μετανάστη συνιστά απειλή για την κοινότητα στην οποία εγκαθίσταται και θα ήταν προς όφελος της Πολιτείας, αν η είσοδος του απαγορευόταν ολοσχερώς».

Οι κατηγορίες τις οποίες αντιμετώπιζαν οι Έλληνες μετανάστες ήταν λίγο πολύ σταθερές: άγνοια ή ανεπαρκής γνώση της αγγλικής γλώσσας, οικονομική ένδεια που οδηγούσε στην αλητεία, σεξουαλική παρενόχληση του γυναικείου υπαλληλικού προσωπικού από τους Έλληνες εστιάτορες, παραβίαση της εργατικής νομοθεσίας προς όφελος των εργοδοτών (κυρίως όσον αφορά την Κυριακή αργία και τη νυχτερινή εργασία). Περισσότερο από καθετί, ωστόσο, αυτό που ενοχλούσε τους «γηγενείς» (δηλαδή τους Αγγλοσάξονες μετανάστες προηγούμενης εσοδείας) ήταν ο τρόπος ζωής τους, που φέρνει έντονα στο νου τους σημερινούς Αλβανούς και άλλους Ανατολικοευρωπαίους μετανάστες στη χώρα μας. «Αγρόματοι, ανειδίκευτοι, αλλά φιλόδοξοι και φίλεργοι», γράφει ο καθηγητής Τάμης, «σκόρπισαν στην αχανή και αρχικά αφιλόξενη ήπειρο όπου γνώρισαν την ξеноφοβία και την καταφρόνια. Εξασκώντας εποχιακά επαγγέλματα, που δεν καταδέχονταν να διεκδικήσουν οι Αγγλοκέλτες Αυστραλοί και ταξιδεύοντας μεγάλες αποστάσεις στην ενδοχώρα, κρατήθηκαν οι περισσότεροι μακριά από τις πόλεις και τα εργοστάσια, που ήταν προνόμιο αποκλειστικό των εποίκων βρετανικής καταγωγής». Πληθυσμός «βασικά ανδρικός», «ζούσαν σε αυτοσχέδιες κατοικίες φτιαγμένες από λαμαρίνα και λινάτσα, και έπεφταν συχνά θύματα άγριας εκμετάλλευσης από τους εργοδότες τους». Το σχετικό στερεότυπο ήταν τόσο ισχυρό, ώστε ακόμη και η υπέρβαση αυτού του κανόνα στην πράξη -όταν με το πέρασμα των πρώτων δύσκολων χρόνων η αρχική γενιά των Ελλήνων μεταναστών άρχισε να «νοικοκυρεύεται»- έδωσε τροφή για μια νέα -και αντεστραμμένη- κινδυνολογία: «με σκληρή δουλειά, συνεργασία κι εγκράτεια», καταγγέλλει στα 1924 το Εμπορικό Επιμελητήριο της Τάουνσβιλ, «οι Έλληνες και λοιποί μελαχρινοί αγροεργάτες έχουν αρχίσει να αγοράζουν τα καλύτερα κτήματα, στερώντας από τους κατάλευκους Αγγλοσάξονες το αποκλειστικό προνόμιο της γαιοκτησίας στην πέμπτη ήπειρο.»

Οι Έλληνες μετανάστες σήμερα

Ο ρατσισμός εναντίον των Ελλήνων σήμερα παρουσιάζεται κυρίως στη Γερμανία και απασχολεί πολύ σοβαρά τις τοπικές κοινότητες των ομογενών, που σχεδιάζουν δράσεις, για να αντιστρέψουν το κλίμα, το οποίο επιδεινώνεται τους τελευταίους μήνες.

Παράλληλα, αλλά σε αντίθετη φορά με το φιλελληνικό ρεύμα, το συρτάκι στο Παρίσι και την καμπάνια «Είμαστε όλοι Έλληνες», ένα είδος ρατσισμού που μέχρι σήμερα εκφραζόταν από μεμονωμένες ακραίες ομάδες, διαχέεται πλέον σε ευρύτερα στρώματα, με αποτέλεσμα να αυξάνονται τα περιστατικά χλευασμού των Ελλήνων.

Ορισμένες φορές η παρουσία και μόνο των συμπατριωτών μας προκαλεί αθώα -πλην ενοχλητικά- πειράγματα από συναδέλφους στο γραφείο. Συχνά Έλληνες υποχρεώνονται σε απολογία για τις πράξεις των πολιτικών. Δε λείπουν και τα περιστατικά «ωμής πρόκλησης», όπου σερβιτόροι διερωτώνται φωναχτά αν έχουν να πληρώσουν οι Έλληνες πελάτες τους.

«Αντιμετωπίζουμε πλέον προβλήματα στην καθημερινότητά μας, τα οποία ως τώρα δεν είχαμε. Πλέον μας βλέπουν διαφορετικά από ό,τι στο παρελθόν. Ακούω, για παράδειγμα, ότι ιδιοκτήτες ακινήτων δεν ανανεώνουν τις συνεργασίες τους με ελληνικά μαγαζιά ή ότι πολλοί Γερμανοί αποφεύγουν τις ελληνικές επιχειρήσεις, π.χ. καταστήματα με ρούχα ή παπούτσια, ακόμα και εστιατόρια. Ο χλευασμός είναι καθημερινός», λέει ο πρόεδρος της Ομοσπονδίας Γονέων στη Βαυαρία, στέλεχος αλλά και συνδικαλιστής σε μεγάλη βιομηχανία της περιοχής, όπου ανάμεσα σε 8.000 εργαζόμενους υπάρχουν και 500 Έλληνες. *«Το πρωί πηγαίνω στο γραφείο και συνάδελφοι διαβάζουν την «Bild». Μια ημέρα είχε φωτογραφία από την Αθήνα, όπου έκαιγαν τη γερμανική σημαία. Δεν έχετε να φάτε, σας πληρώνουμε και μας λέτε «ναζί»... Είστε αχάριστοι», γύρισαν και μου είπαν.»*

Ακόμα και στο Λονδίνο όμως, όπου πολλοί Έλληνες διακρίνονται τόσο στον επιχειρηματικό όσο και στον επιστημονικό στίβο, καταγράφονται τους τελευταίους μήνες ολοένα και περισσότερα περιστατικά ρατσιστικής αντιμετώπισης των συμπατριωτών μας. Όπως διευκρινίζει 24χρονη Ελληνίδα φοιτήτρια, η οποία σπουδάζει «Νευροεπιστήμη», τα τελευταία χρόνια στη Βρετανία, *«είναι σπάνιο να ακούσεις κάτι κακό από τους νέους ή τους συμφοιτητές σου, οι οποίοι στην πλειονότητά τους σε αντιμετωπίζουν με συμπάθεια».* Ωστόσο, όπως επισημαίνει η νεαρή φοιτήτρια, το γενικότερο κλίμα αλληλεγγύης μέσα στο Πανεπιστήμιο δεν εμπόδισε έναν από τους καθηγητές της να την επιπλήξει προτάσσοντας την καταγωγή της ως κύρια αιτία για το αποτέλεσμα μιας εργασίας της. *«Δεν κατάλαβα, βαριέσαι να δουλέψεις όπως και οι υπόλοιποι Έλληνες;»,* της είπε αφήνοντας άφωνους τόσο την ίδια όσο και τους συμφοιτητές της. Η φοιτήτρια τονίζει ότι παρά το γεγονός ότι ελάχιστοι είναι αυτοί που τελικά θα προβούν σε κάποιο ρατσιστικό σχόλιο και οι περισσότεροι περιορίζονται σε «αθώες πλάκες», η ίδια αισθάνεται πως βρίσκεται μόνιμως σε άμυνα και ότι η πίεση για τους Έλληνες στο εξωτερικό έχει αυξηθεί. Για αυτό και νιώθει ότι πρέπει να καταβάλει μεγάλες προσπάθειες ώστε να είναι «άψογη σε όλα», για να μη δώσει καμία αφορμή.

Αλλά και στη Σουηδία, υπάρχει πλέον μια δαιμονοποίηση του Έλληνα ως του ανθρώπου που δεν πληρώνει φόρους, του διεφθαρμένου. *«Προχθές μου τηλεφώνησε ένας μάγειρας που ήρθε πρόσφατα από την Ελλάδα και είπε ότι του δίνουν τα μισά χρήματα από ό,τι δίνουν σε ένα Σουηδό»,* λέει γνωστή Ελληνίδα δημοσιογράφος και συγγραφέας, που ζει μόνιμα στη Στοκχόλμη.

ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Ορισμός

Οι άνθρωποι με ειδικές ανάγκες (Α.μ.Ε.Α.) αποτελούν το 13% του πληθυσμού και συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία. Οποιοδήποτε παιδί ή ενήλικας, που χρειάζεται ειδική πολύπλευρη

στήριξη και μέριμνα, για να βιώνει μια κανονική ζωή, εντάσσεται στα άτομα με ειδικές ανάγκες. Οι συνάνθρωποί μας που πάσχουν από σωματικές αναπηρίες, από τύφλωση, από διαβήτη, από σκλήρυνση κατά πλάκας, από προβλήματα ακοής, από άσθμα, από σύνδρομο down, από αυτισμό καθώς και τα άτομα που έχουν κάποιο επίπεδο νοητικής καθυστέρησης περιλαμβάνονται στα άτομα με ειδικές ανάγκες. Νιώθουν την ανάγκη για κοινωνικοποίηση όπως όλοι μας. Οφείλουμε συλλογικά να τους ενισχύουμε, να τους στηρίζουμε, αλλά σε καμία περίπτωση να τους λυπόμαστε. Τους ανθρώπους αυτούς πρέπει να τους κοιτάζουμε στα μάτια ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας και όχι να τους περιφρονούμε. Η αναγνώριση των δικαιωμάτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες είναι αδιαπραγμάτευτο συνταγματικό δικαίωμα κάθε πολιτισμένης κοινωνίας.

Ιστορική αναδρομή

Οι εποχές που οι κοινωνίες απέρριπταν τα άτομα με ειδικές ανάγκες και υιοθετούσαν τις πιο απάνθρωπες συμπεριφορές απέναντί τους έχουν βέβαια παρέλθει. Τώρα πλέον έχει γίνει ευρύτατα αποδεκτό από όλους (διεθνείς οργανισμούς, κυβερνήσεις, κοινωνικούς φορείς) ότι τα άτομα αυτά έχουν ίσα δικαιώματα και ίδιες υποχρεώσεις (όταν μπορούν να τις εκπληρώσουν) με όλους τους άλλους και ο βαθμός που διασφαλίζεται αυτή η θεμελιώδης αρχή δείχνει και το πολιτιστικό επίπεδο που βρίσκεται κάθε χώρα. Βέβαια στην πράξη η

εφαρμογή πολιτικών υπέρ των ατόμων με ειδικές ανάγκες προχώρησε με διαφορετικό βηματισμό σε κάθε χώρα και μπροστά στα τρέχοντα κοινωνικά προβλήματα η ευαισθησία απέναντι στα άτομα αυτά αποδείχτηκε εξαιρετικά μειωμένη.

Στην Ελλάδα μέχρι το 19^ο αιώνα δεν υπήρξε κανένα ενδιαφέρον για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και μόλις τον 20^ο αιώνα ιδρύονται τα πρώτα ειδικά ιδρύματα και σχολεία (Οίκος Τυφλών, Εθνικό Ίδρυμα Κωφάλαλων) και νομοθετείται η ειδική αγωγή (Ν 4397/29). Πιο σημαντικά βήματα σημειώνονται από τη δεκαετία του 1970 και μετά, τα οποία όμως κυρίως περιορίζονται στην ψήφιση νόμων που συντάσσονται βιαστικά και με προχειρότητα και μένουν κατά βάση ανεφάρμοστοι, γιατί δε συνοδεύονται από τους αντίστοιχους οικονομικούς πόρους, που θα βοηθήσουν να γίνουν πράξη όσα διακηρύσσονται νομοθετικά. Με πολύ αργούς ρυθμούς δημιουργούνται ελάχιστα ιδρύματα που κατά κανόνα λειτουργούν με ελλιπή ως απαράδεκτο τρόπο και η καθυστέρηση στον τομέα αυτόν σε σχέση με τις αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες γίνεται όλο και μεγαλύτερη. Το κενό που δημιουργεί η έλλειψη ουσιαστικού ενδιαφέροντος από την Πολιτεία καλούνται να καλύψουν αφενός σύλλογοι ή ομάδες γονέων με αξιέπαινες προσπάθειες περιορισμένης όμως αποτελεσματικότητας εξαιτίας των τεράστιων αντικειμενικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν (οικονομικά προβλήματα, έλλειψη υποδομής, περιορισμένη κρατική συμπαράσταση) και αφετέρου

κερδοσκοπικές ιδιωτικές επιχειρήσεις που με υψηλά δίδακτρα παρέχουν, σε όσους μπορούν να ανταποκριθούν (συμμετέχουν και τα ασφαλιστικά ταμεία μετά από σχετική νομοθετική ρύθμιση), κατά πλειονότητα αμφισβητούμενης αξίας υπηρεσίες, χωρίς να υπόκεινται σε ουσιαστικό έλεγχο από τους αρμόδιους φορείς της πολιτείας.

Στον τομέα της ειδικής εκπαίδευσης τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια να ενταχθούν τα εκπαιδευσιμα παιδιά με ειδικές ανάγκες στα κανονικά σχολεία, χωρίς ακόμα να υπάρχει η κατάλληλη υποδομή (παράλληλη στήριξη από ειδικούς δασκάλους, μεταφορά κ.τ.λ.), που να δίνει στην πραγματικότητα ίσες ευκαιρίες στα άτομα αυτά να ξεπερνούν τις μαθησιακές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

Η εποχή που ζούμε δε χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερο ιδεαλισμό. Οι περισσότεροι άνθρωποι μπροστά στα καθημερινά προβλήματα ζωής που αντιμετωπίζουν ή στο κυνηγητό του κέρδους και της επιτυχίας είναι εύκολο να χάσουν την ευαισθησία τους για τις κοινωνικές ομάδες που θέλουν στήριξη. Ειδικά στις σύγχρονες κοινωνίες της μαζοποίησης, όπου επικρατεί η ανωνυμία και η χαλάρωση των κοινωνικών δεσμών, καλλιεργείται η απουσία σεβασμού προς το συνάνθρωπο και επομένως και προς τα άτομα με ειδικές

ανάγκες. Η περιθωριοποίηση ατόμων με ειδικές ανάγκες φανερώνει έλλειψη ανθρωπισμού και ευαισθησίας από την κοινωνία, μειωμένο ήθος και έλλειψη αλληλεγγύης και κοινωνικής συνείδησης, στοιχεία που αποτελούν ακρογωνιαίους λίθους μιας πολιτισμένης κοινωνίας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες τα άτομα με ειδικές ανάγκες μπορεί να έχουν συμπλέγματα κατωτερότητας, ανασφάλεια και άγχος, στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια κοινωνία με χαμηλό επίπεδο. Την ίδια στιγμή, τα άτομα αυτά είναι δυνατό να εκδηλώσουν ακόμη και επιθετικότητα.

Από την άλλη, αξιοθαύμαστοι επιστήμονες, όπως ο Α. Αϊνστάιν και ο Τ. Έντισον, υπήρξαν «προβληματικά» παιδιά με μη φυσιολογική συμπεριφορά και ένας από τους μεγαλύτερους σύγχρονους φυσικούς, ο Σ. Χώκιν, ερευνά και ερμηνεύει τα μυστήρια του σύμπαντος από την αναπηρική του καρέκλα.

Τέλος, χαρακτηριστικός είναι ο κινέζικος μύθος που ακολουθεί και δείχνει μέσα στην απλότητά του ότι από τα άτομα που μειονεκτούν έχουμε ίσως να πάρουμε πολλά περισσότερα από αυτά που καλούμαστε να δώσουμε. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον κινέζικο μύθο, μια γριά κάθε πρωί κουβαλούσε νερό στο σπίτι της από το κοντινό πηγάδι με δύο δοχεία δεμένα στις δύο άκρες ενός ξύλινου ραβδιού. Το δεξί δοχείο ήταν γερό και για αυτό έφτανε πάντα γεμάτο, ενώ το αριστερό ήταν ραγισμένο και έχανε το μισό και παραπάνω νερό του στη διαδρομή. «Δεν με πετάς να πάρεις ένα γερό να μη σπαταλάς το νερό σου για μένα το άχρηστο;», της είπε μια μέρα το ραγισμένο δοχείο με παράπονο. Εκείνη χαμογέλασε και έδειξε το δρόμο πίσω τους που στην αριστερή πλευρά ήταν γεμάτος λουλούδια. «Δεν είσαι άχρηστο», του είπε, «γιατί χάρη σε εσένα φύτρωσαν αυτά τα λουλούδια. Το νερό που χάνεις δεν πάει καθόλου χαμένο».

Προβλήματα που αντιμετωπίζουν

Σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση ο αριθμός των ατόμων που αντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα αναπηρίας ξεπερνά τα πενήντα εκατομμύρια. Δηλαδή, δεν πρόκειται για κάποιο μεμονωμένο φαινόμενο. Στη κοινωνική τους ζωή τα άτομα αυτά αντιμετωπίζουν καθημερινά τον παραγκωνισμό και την απομόνωση από τα άλλα «φυσιολογικά» άτομα. Πέφτουν θύματα προκαταλήψεων εξαιτίας κάποιας σωματικής αναπηρίας, για την οποία δεν έχουν καμία ευθύνη, αφού είτε την έχουν κληρονομήσει είτε είχαν κάποιο ατύχημα.

Αποκλεισμένοι από την αγορά εργασίας και από την ίδια τη ζωή είναι οι πολίτες με αναπηρία, παρά το γεγονός ότι αποτελούν το 10% του ελληνικού πληθυσμού. Σύμφωνα με τις καταγγελίες της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία, το 84% των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα βιώνει έναν ακραίο αποκλεισμό στον τομέα της απασχόλησης, που είναι σημαντικός για την οικονομική και κοινωνική του ανάπτυξη, έναν αποκλεισμό που καταρρακώνει το ανθρωπινό δικαίωμα των ατόμων αυτών στην εργασία, παραβιάζοντας διεθνείς συμβάσεις, ευρωπαϊκές οδηγίες, ακόμη και το Σύνταγμα της χώρας μας.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες αντιμετωπίζουν, σε σύγκριση με το γενικό πληθυσμό, υψηλότερη ανεργία, μεγαλύτερο ποσοστό μερικώς απασχολουμένων, μεγαλύτερο κίνδυνο απόλυσης και χαμηλότερες αμοιβές, ενώ απασχολούνται σε θέσεις που δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές ικανότητες, εμπειρίες και φιλοδοξίες τους.

Η έκθεση με τίτλο «Η πρόσβαση των Ατόμων με Αναπηρία στον κόσμο της εργασίας - Η ανεργία είναι η πιο σκληρή μορφή κοινωνικής αναπηρίας» είναι αφιερωμένη στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στη χώρα μας, στην προσπάθειά τους να εισέλθουν στην ανταγωνιστική και αδηφάγο αγορά εργασίας αλλά και να πετύχουν ισότιμη μεταχείριση και ίδιες συνθήκες απασχόλησης με τους υπόλοιπους Έλληνες εργαζόμενους. Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, το 56% των Ελλήνων υποστηρίζει ότι υπάρχει διάκριση λόγω αναπηρίας και το 77% πιστεύει ότι είναι λιγότερο πιθανό ένα άτομο με αναπηρία, που έχει τα ίδια προσόντα με ένα άλλο άτομο χωρίς αναπηρία, να προσληφθεί σε μία θέση και να προαχθεί. Επίσης, το 49% θεωρεί την αναπηρία κριτήριο μη πρόσληψης μεταξύ δύο υποψηφίων με τις ίδιες ικανότητες και τα ίδια προσόντα.

Έτσι, λοιπόν, βασικός τομέας στον οποίο παρατηρούνται μεροληπτικές συμπεριφορές σε βάρος των ατόμων αυτών είναι ο επαγγελματικός, κυρίως στον ιδιωτικό τομέα, καθώς στη χώρα μας η νομοθεσία δεν είναι το ίδιο αυστηρή όσο σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Πολλοί εργοδότες απορρίπτουν άτομα με ειδικές ανάγκες τα οποία αναζητούν εργασία, αν και πολλές φορές αυτά μπορεί να υπερτερούν σε ικανότητες σε σχέση με τους συναδέλφους τους. Ο λόγος για τον οποίο συμβαίνει αυτό είναι το ότι δεν τους συμφέρει οικονομικά να έχουν στις επιχειρήσεις τους άτομα τα οποία δικαιούνται ειδικές άδειες για ιατρικές εξετάσεις, μειωμένο ωράριο, κ.τ.λ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα άτομα με ειδικές ανάγκες να είναι η κοινωνική ομάδα με το υψηλότερο δείκτη ανεργίας και με το χαμηλότερο εισόδημα, γεγονός που σύμφωνα με τον «Οργανισμό Ατόμων με Αναπηρία» καταπατά το δικαίωμά τους για ίση μεταχείριση στον επαγγελματικό τομέα και στα καθημερινά αγαθά αλλά και στην ισονομία.

Ακόμα, χωρίς αυτό να αποτελεί τον κανόνα αλλά ούτε και την εξαίρεσή του, διακρίσεις παρατηρούνται και στην εκπαίδευση. Αυτές είναι συνήθως έμμεσες και προκαλούνται εξαιτίας της έλλειψης ειδικών υποδομών (π.χ. ράμπες, ασανσέρ) στα σχολεία και έτσι στερούν τα παιδιά από τη συμμετοχή τους σε διάφορες σχολικές δραστηριότητες και τη χρήση εργαστηριακών υποδομών, οι οποίες μπορεί να βρίσκονται στο δεύτερο όροφο και όχι στο ισόγειο. Παρόλα αυτά, μερικές φορές, ορισμένοι καθηγητές παραγκωνίζουν τέτοια παιδιά, επειδή χρειάζονται ειδικότερη μεταχείριση και προσπάθεια από αυτούς και ασχολούνται με τα υπόλοιπα παιδιά, στερώντας τους έτσι το δικαίωμα στην ισότιμη εκπαίδευση και στη συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας.

Σαν να μην έφταναν αυτά, τα άτομα με ειδικές ανάγκες αντιμετωπίζουν δυσκολίες και στη μετακίνησή τους. Από τη στιγμή που το εισόδημά τους απαγορεύει τις περισσότερες φορές την αγορά ειδικού οχήματος, πρέπει να χρησιμοποιούν τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Δυστυχώς, όμως, και εδώ οι ειδικές θέσεις για άτομα με αναπηρία είναι ελάχιστες και συχνά κατειλημμένες από άλλους.

Ακόμα, όμως, και όταν αγοράζουν κάποιο αυτοκίνητο, η ασυνείδητη συμπεριφορά οδηγών, οι οποίοι σταθμεύουν τα αυτοκίνητά τους στις ειδικές για ανάπηρους θέσεις ή πάνω στις ράμπες που υπάρχουν στα πεζοδρόμια (ελάχιστες και αυτές), κάνουν πολύ δύσκολη τη μετακίνησή τους.

Επιπλέον, οι περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες και νοσοκομεία στεγάζονται σε κτίρια στα οποία δεν υπάρχουν οι απαραίτητες υποδομές, δυσκολεύοντας την πρόσβαση εκεί από τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Έτσι, για άλλη μια φορά καταπατάται το δικαίωμα των ατόμων αυτών στην εύκολη μετακίνηση και ισότιμη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Κάποια παραδείγματα αρνητικής συμπεριφοράς απέναντι σε Α.μ.Ε.Α.

✓ Μαθητής με σύνδρομο down σε δημοτικό σχολείο παρεμποδίστηκε να παρελάσει με τους συμμαθητές του στην πρόσφατη επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου. Υπαίτιοι της παρεμπόδισης του νεαρού μαθητή ήταν ο δάσκαλός του κι ο διευθυντής του σχολείου. Η παρεμπόδιση λειτούργησε σχεδόν σοκαριστικά για τους αναπηρικούς φορείς, δεδομένου ότι ο συγκεκριμένος τύπος ρατσισμού (αποκλεισμός από την παρέλαση στις σχολικές γιορτές) στρέφεται «εθιμικά» ενάντια στους μετανάστες. Με δημόσια παρέμβαση – καταγγελία της η εθνική συνομοσπονδία Α.μ.Ε.Α. αξίωσε παραδειγματική τιμωρία των αυτουργών του ρατσιστικού αποκλεισμού αλλά και τα δέοντα από πλευράς Υπουργείου Παιδείας (αποστολή εγκυκλίων προς όλες τις διευθύνσεις πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης), ώστε η ρατσιστική παρεμπόδιση του μαθητή με αναπηρία της Λάρισας να λειτουργήσει αποτρεπτικά για οποιαδήποτε άλλη στο μέλλον. Δεν υπήρξε ανταπόκριση από την πλευρά του Υπουργείου.

✓ Η ρατσιστική επίθεση εναντίον παραολυμπιονίκη και δημοτικού συμβούλου ενός Δήμου είχε ως αυτουργό τοπική εφημερίδα της περιοχής. Σε ένα οριακής ρατσιστικής λογικής παραληρηματικό δημοσίευμα με τον τίτλο «Αδυναμία εκπροσώπησης», ο με απώλεια όρασης δις εκλεγμένος δημοτικός σύμβουλος ευθέως χαρακτηρίζεται ακατάλληλος για διοικητικούς ρόλους, γιατί «δεν έχει τα μάτια του δεκατέσσερα»! Μετά το δημοσίευμα ακολούθησε ξεσηκωμός των τοπικών αλλά και των εθνικής εμβέλειας αναπηρικών φορέων που ζήτησαν την ενεργοποίηση των φορέων της πολιτείας, ώστε να υποχρεωθεί η τοπική εφημερίδα να ζητήσει δημόσια συγγνώμη. Καμιά πίεση δεν ασκήθηκε, καμιά συγγνώμη δε ζητήθηκε, αντίθετα λίγες μέρες μετά η εφημερίδα επανήλθε υπεραμυνόμενη της ρατσιστικής της επίθεσης στο όνομα της ... ελευθερίας του τύπου!

✓ Εικοσιτριάχρονη ήταν η μόνη φοιτήτρια συγκεκριμένης πανεπιστημιακής σχολής, που είναι χρήστρια αναπηρικού αμαξιδίου. Όταν πριν από πέντε χρόνια μπήκε στη σχολή,

διαπίστωσε πως οι χώροι φοίτησης στην πλειονότητά τους ήταν απροσπέλαστοι για φοιτητές της «κατηγορίας» της. Ζήτησε στοιχειώδεις παρεμβάσεις (δύο ράμπες για αντίστοιχα κτίρια), ώστε να μπορεί να διαβαίνει το κατώφλι των φοιτητικών κτιρίων. Πήρε τη διαβεβαίωση ότι άμεσα θα πραγματοποιηθούν. Επί ένα χρόνο δεν πραγματοποιήθηκε το παραμικρό. Στα τέλη του 2005 υποχρεώθηκε ο πατέρας της να πληρώσει από την τσέπη του τοπικό μάστορα και να στήσει μια αυτοσχέδια ράμπα στην είσοδο του ενός κτιρίου. Φτιάχτηκε το μετέπειτα διάστημα και μια ράμπα ακόμα για το άλλο κτίριο. Έτσι μπόρεσε να εισέρχεται στους ισόγειους χώρους δύο από τα τρία συνολικά κτίρια της σχολής της (για πρόσβαση στους ορόφους ούτε λόγος, καμία σχετική μέριμνα).

Η δυνατότητα πρόσβασης καθόρισε και τις σπουδές της, καθώς συμμετείχε στις εξετάσεις των μαθημάτων που «δίνονταν» στους δύο προσβάσιμους ισόγειους χώρους. Χάρη στην επιμέλειά της (όσα μαθήματα έδινε τα πέρναγε) δεν έμεινε πολύ πίσω στις σπουδές, παρότι έχανε όλα τα... μη ισόγεια μαθήματα, και πορευόταν ελπίζοντας ότι κάτι θα γίνει. Δεν έγινε, δυστυχώς, το καλύτερο, αλλά το χειρότερο. Στα τέλη του 2008 εξαιτίας της καταστροφής της αποχέτευσης «τέθηκε εκτός λειτουργίας» το ένα από τα δύο

κτίρια με προσβάσιμο στη φοιτήτρια ισόγειο χώρο. Στο 5ο έτος ήδη και με κάμποσα (εξαιτίας μη προσβασιμότητας) χρωστούμενα μαθήματα στην πλάτη της, παρακάλεσε τους αρμόδιους της σχολής της να εξετάσουν πέντε συγκεκριμένα μαθήματα που ήθελε οπωσδήποτε «να περάσει» στο μοναδικό πλέον προσβάσιμο σε αυτή ισόγειο χώρο. Εισακούστηκε κατά το... ένα πέμπτο! Σαν να επρόκειτο για κάποιο δύσκολο αίτημα, επέλεξαν να εξετάσουν τέσσερα από τα πέντε «κρίσιμα» για τη φοιτήτρια μαθήματα σε απροσπέλαστο σ' αυτή χώρο. Το θέμα της συζητήθηκε -έστω και με πενταετή καθυστέρηση- στη γενική συνέλευση των συμφοιτητών της στις 30 Μαρτίου, όπου και αποφασίστηκε να ζητηθούν αρμόδιες εξηγήσεις από τη σχολή. Και το κωμικοτραγικά οξύμωρο του πράγματος: η σχολή της συμπεριλαμβάνει στο πρόγραμμα σπουδών της το μάθημα «Σχεδίαση για όλους» που αναλύει την αναγκαιότητα πρόσβασης των Α.μ.Ε.Α. σε όλες τις υποδομές και σχεδιασμούς.

ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ (ΡΟΜΑ)

Γενικά

Οι Τσιγγάνοι ή Ρομά είναι πληθυσμοί παραδοσιακά νομαδικοί που βρίσκονται πια κατά ένα μεγάλο ποσοστό στα όρια της ένταξης στις κοινωνίες όπου ζουν. Είναι, επίσης, τα παραδοσιακά θύματα ακραίων ρατσιστικών προκαταλήψεων σχετικά με τη φιλοσοφία, τον τρόπο ζωής και τις επιλογές των κοινοτήτων τους. Τα θεμελιώδη δικαιώματά τους παραβιάζονταν και εξακολουθούν να παραβιάζονται συστηματικά σε όλα τα κράτη. Οι Ρομά υπήρξαν διαχρονικά τα πλέον ευάλωτα και σιωπηλά θύματα, από την εποχή του Ολοκαυτώματος μέχρι και την τελευταία κρίση στο Κόσσοβο. Τα τεράστια προβλήματα των Ρομά σε όλο τον κόσμο άρχισαν μόλις πρόσφατα να δημοσιοποιούνται και να αντιμετωπίζονται. Συγκεκριμένα μέτρα άρχισαν να υιοθετούνται σταδιακά σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες για την επίλυση των προβλημάτων ως προς την απασχόληση, την εκπαίδευση και τη στέγαση των Ρομά. Σε πανευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχει εξάλλου ένα ενεργό δίκτυο δράσης των ίδιων των Ρομά που ζητούν την αναγνώριση τους ως λαού χωρίς έδαφος και αντίστοιχη εκπροσώπηση στα Ηνωμένα Έθνη και την Ε.Ε. Ζητούν επίσης - πάντα με την υποστήριξη των Μ.Κ.Ο.- λήψη ειδικών μέτρων από τις χώρες όπου ζουν με στόχο την κατάργηση όλων των δυσμενών διακρίσεων σε βάρος τους, την κατάργηση της περιθωριοποίησης στην οποία έχουν καταδικαστεί με υιοθέτηση θετικών δράσεων και την πλήρη αναγνώριση των κοινωνικών, οικονομικών, πολιτιστικών και πολιτικών δικαιωμάτων τους.

Ονομασία

Οι Ρομά είναι στις περισσότερες χώρες γνωστοί με λέξεις συγγενικές με τη λέξη «γύφτος». Η λέξη προέρχεται από τη λέξη «Αιγύπτιος» και η χρήση της οφείλεται στην πεποίθηση παλιότερων εποχών ότι οι Ρομά προέρχονται από την Αίγυπτο. Η λέξη «Ρομ», που χρησιμοποιείται σε πολλές περιοχές από τους ίδιους, σημαίνει στη γλώσσα τους «άντρας» ή «σύζυγος». Μεταξύ τους χρησιμοποιούν περισσότερο τα «Μελελέ» (λαός μαύρος), «Μανούς» (άνθρωπος) και «Σίντε». Επίσης, η λέξη «αθίγγανος» ή «ατσιγγανος» σημαίνει τον «ανέγγιχτο» (από την ονομασία της κατώτερης ινδουιστικής κάστας, από την οποία πιθανολογείται ότι προήλθαν) και ετυμολογείται από το στερητικό α- και το ρήμα θιγγάνω, δηλαδή «αγγίζω».

Ιστορική αναδρομή

Οι Ρομά πιστεύεται ότι μετανάστευσαν από την Πενταποταμία της Ινδίας -σημερινό Παντζάμπ- γύρω στο 1000 μ.Χ. και, περνώντας από το Αφγανιστάν, την Περσία, την Αρμενία και την Τουρκία, έφτασαν στην Ευρώπη και στη συνέχεια εξαπλώθηκαν στις περισσότερες περιοχές της ηπείρου. Αργότερα, κατά τις μαζικές μεταναστεύσεις προς την Αμερική, μεγάλος αριθμός Ρομά μετακινήθηκε προς τον Νέο Κόσμο.

Οι λόγοι που οδήγησαν τους Ρομά σε μία τέτοια μαζική και σε τόσο μεγάλη απόσταση μετακίνηση είναι ένα από τα μεγαλύτερα μυστήρια της ιστορίας. Υπάρχουν θεωρίες σύμφωνα με τις οποίες οι Ρομά προήλθαν από κατώτερες κάστες του Ινδού ποταμού, τα μέλη των οποίων στρατολογήθηκαν ως μισθοφόροι σε πολέμους εναντίον των Αράβων. Μία άλλη θεωρία είναι ότι οι Ρομά προέρχονται από αιχμαλώτους των Αράβων, κατά την εισβολή των Μουσουλμάνων στη βόρεια Ινδία και το σημερινό Πακιστάν.

Η δίωξή τους κορυφώθηκε στη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου Πόλεμου, όταν οι Ρομά εκτελέστηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, μαζί με Εβραίους, κομμουνιστές και Μάρτυρες του Ιεχωβά. Επειδή δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία, είναι αδύνατο να εκτιμηθεί με ακρίβεια ο πραγματικός αριθμός τους, αλλά εικάζεται πως είναι μεταξύ 500.000 και 2.000.000.

Πληθυσμός

Υπάρχουν εκτιμήσεις σύμφωνα με τις οποίες υπάρχουν μεταξύ 10 και 12 εκατομμύρια Ρομά παγκοσμίως. Στην Ευρώπη, ο πληθυσμός τους υπολογίζεται περίπου στα 7-8 εκατομμύρια άτομα, ενώ στην Ελλάδα βρίσκεται ο τρίτος σε αριθμό πληθυσμός Τσιγγάνων στη Δυτική Ευρώπη. Οι περισσότεροι ζουν στην Ευρώπη, σε χώρες όπως:

- Αλβανία -μεταξύ 100 και 150 χιλιάδων
- Ρουμανία -μεταξύ 535.250 και 1.5 εκατομμυρίου
- Ουγγαρία -μεταξύ 600 και 800 χιλιάδων
- Βουλγαρία -περίπου 750 χιλιάδες
- Σερβία -περίπου 800 χιλιάδες
- Ισπανία -μεταξύ 600 και 800 χιλιάδων
- Σλοβακία -μεταξύ 350 και 520 χιλιάδων
- Π.Γ.Δ.Μ. -260 χιλιάδες
- Τσεχία -μεταξύ 150 και 300 χιλιάδων
- Γαλλία -310 χιλιάδες
- Τουρκία -2 ως 5 εκατομμύρια

Οι περιοχές της Ελλάδας στις οποίες είναι μόνιμα εγκαταστημένοι Ρομά με μεγάλη συγκέντρωση πληθυσμού είναι οι: Αγ. Βαρβάρα, Λιόσια, Κάτω Αχαΐα, Δενδροπόταμος, Αλεξάνδρεια Ημαθίας, Αμαλιάδα, Γαστούνη, Εξαμίλι Κορινθίας, Νέα Ιωνία Μαγνησίας και Νυμφόπετρα.

Το κοινωνικό πρόβλημα

Στην Ελλάδα ζουν γύρω στα 250.000 άτομα τσιγγάνικης καταγωγής. Οι Ρομά κατά την ιστορική εξέλιξη των κοινοτήτων τους έχουν υιοθετήσει τρόπους ζωής και παραδόσεις που διαφέρουν από τα ήθη της πλειοψηφίας, θεωρούνται όμως από τους ίδιους θεμελιώδη στοιχεία της συλλογικής τους ταυτότητας και πηγή υπερηφάνειας του λαού τους. Ένα τέτοιο στοιχείο είναι ο νομαδικός τρόπος ζωής -μολονότι αυτός εκπίπτει σταδιακά. Οι Ρομά ζουν μαζί μας εδώ και 600 περίπου χρόνια, αλλά ακόμα και σήμερα οι πρωταρχικές και θεμελιώδεις ανάγκες τους δεν καλύπτονται, αφού παραμένουν επισήμως αόρατοι παρά τις υποδείξεις των διεθνών οργάνων για την αναγκαιότητα ανάπτυξης πολιτικών που θα επιτρέψουν στους Τσιγγάνους να ζήσουν σε συνθήκες ισότητας δικαιωμάτων και ευκαιριών και να μπουν στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Οι Τσιγγάνοι ανήκουν σε διάφορες (συχνά και αντιμαχόμενες) «φυλές», δεν αποτελούν δηλαδή μια απόλυτα ομοιογενή ομάδα -όλοι όμως ανεξαιρέτως αντιμετωπίζουν τεράστια προβλήματα. Η πλειονότητα των Ελλήνων Ρομά είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι που

μιλούν τη γλώσσα «βλάχουρα Ρομά». Οι περισσότεροι Ρομά που ζουν στη Δ. Θράκη αντίθετα είναι Μουσουλμάνοι, μέλη της μόνης αναγνωρισμένης μειονότητας στην Ελλάδα από τη Συνθήκη της Λοζάνης του 1923 και μιλούν «να-βλάχουρα Ρομά». Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια μεγάλη εισροή Ρομά αλβανικής καταγωγής από την Αλβανία, τις περιοχές της τέως Γιουγκοσλαβίας κ.τ.λ., γεγονός που οξύνει το ήδη οξύτατο πρόβλημα των Ρομά στην Ελλάδα.

Η θέση όλων των Ρομά είναι σε γενικές γραμμές δυσμενέστατη, εφόσον παραμένουν η πιο αδικημένη και περιθωριοποιημένη κοινωνική ομάδα στην Ελλάδα. Υπάρχει, ωστόσο, πολύ μεγάλη διαφορά οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης μεταξύ των διάφορων τσιγγάνικων ομάδων, οπότε και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κάθε ομάδα είναι διαφορετικής τάξης. Η πιο ενταγμένη ομάδα αντιμετωπίζει οξύ πρόβλημα ισότιμης αντιμετώπισης από το ελληνικό κράτος και τους μη Τσιγγάνους Έλληνες, αφού είναι θύμα καθημερινών και αλλεπάλληλων ρατσιστικών διακρίσεων. Η πολυπληθέστερη ομάδα των σκηνιτών όμως παρουσιάζει επιπλέον οξύτατο πρόβλημα επιβίωσης.

Σκηνίτες είναι ένας μεγάλος αριθμός Ρομά που ζουν σε 52 περίπου πρόχειρους και επικίνδυνους καταυλισμούς σε όλη την επικράτεια. Υφίσταται μάλιστα ο γνωστός μύθος ότι οι Τσιγγάνοι απολαμβάνουν τις άθλιες συνθήκες στις οποίες καταδικάστηκαν να ζουν και οι οποίες συνδέονται αναπόδραστα με τον αναλφαβητισμό και την παραβατικότητα. Πρόκειται βεβαίως για επιχειρηματολογία αφελή και ρατσιστική που επικαλείται εκτός της βιολογικής διαφοράς και τις δήθεν ασύμβατες πολιτισμικές αποκλίσεις στις οποίες αποδίδουν ολοκληρωτικά την αδυναμία ομαλής ένταξης των Ρομά στην ελληνική κοινωνία.

Στην πραγματικότητα, η ελληνική πολιτεία και οι αρμόδιοι φορείς παραμέλησαν για πάρα πολλά χρόνια αυτή την ομάδα πολιτών και δεν προχώρησαν σε σοβαρές έρευνες-μελέτες με στόχο την κατανόηση της ιδιαιτερότητας των κοινοτήτων των Ρομά και τη στοιχειώδη έστω επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν. Μόνο τα τελευταία χρόνια και κυρίως χάρη στα ευρωπαϊκά προγράμματα άρχισε μια τέτοια προσπάθεια ψηλάφησης του χώρου των Τσιγγάνων και στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, η

πρώτη φορά από της ιδρύσεως του ελληνικού κράτους που διαμορφώθηκε, δημοσιοποιήθηκε και άρχισε να εφαρμόζεται κρατικό πρόγραμμα αντιμετώπισης του προβλήματος ήταν μόλις το 1996!

Η κοινωνικοοικονομική περιθωριοποίηση των σκηνιτών είναι αυτή που απαγορεύει τον εξανθρωπισμό του καθημερινού τους βίου οδηγώντας τους σε επιβιωτικές πρακτικές που αντιστρατεύονται την κοινωνική πρόοδο. Το ένα πρόβλημα τους οδηγεί στο άλλο στο πλαίσιο ενός αναπόφευκτου φαύλου κύκλου. Αν δεν αλλάξουν δραστικά τα δεδομένα, με την πάροδο του χρόνου οι ανειδίκευτοι και αναλφάβητοι στη μεγάλη πλειονότητά τους Ρομά είναι καταδικασμένοι να περιθωριοποιηθούν ακόμα πιο ακραία εξαιτίας των οικονομικών συνθηκών που επικρατούν πια. Οι Ρομά στη χώρα μας δεν έχουν καμία διαπραγματευτική ισχύ και ελάχιστη πρόσβαση στα κέντρα λήψης αποφάσεων είτε σε εθνικό είτε σε τοπικό επίπεδο. Πολλές φορές δεν έχουν ούτε καν πρόσβαση στις δράσεις των μη κυβερνητικών οργανώσεων και κάποιων άλλων φορέων που δραστηριοποιήθηκαν τελευταία υπέρ τους.

Το οικιστικό πρόβλημα

Το οικιστικό πρόβλημα αναγνωρίζεται από όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές ως το πιο κομβικό για τους Ρομά. Είναι γεγονός ότι η διαμονή σε μόνιμη γνωστή κατοικία συνδέεται με τη δυνατότητα ενός πολίτη να απολαμβάνει ορισμένα δικαιώματα αλλά και με τη δυνατότητα του δημοσίου ή ιδιωτών να συναλλάσσεται νομίμως με το πρόσωπο αυτό. Η νομαδική ζωή των Ρομά και η διαβίωσή τους σε παράνομους καταυλισμούς στα όρια δήμων (χωρίς αναγκαστικά να υπάρχει οικογενειακή τους μερίδα εκεί) λειτουργεί ως τροχοπέδη για την κοινωνική ένταξή τους.

Οι συνθήκες ζωής στους καταυλισμούς είναι άθλια. Οι Τσιγγάνοι ζουν σε παράγκες, μέσα στα σκουπίδια, χωρίς νερό, τουαλέτες, φως, στο έλεος των καιρικών φαινομένων και των επιδημιών. Έτσι οι τσιγγάνικοι καταυλισμοί αποτελούν εστίες μόλυνσης και παραβατικότητας, με αποτέλεσμα οι μη Τσιγγάνοι δημότες να θεωρούν την παρουσία των Τσιγγάνων ντροπή και υποβάθμιση για την περιοχή τους και να προσπαθούν με κάθε πρόσχημα να τους διώξουν από εκεί. Οι δημοτικές αρχές θεωρούν, επίσης, επιβάρυνση τους Ρομά που ζουν στα όριά τους και, αντί να επιλύσουν το πρόβλημα, απλώς προσπαθούν να απαλλαγούν από αυτούς με οποιονδήποτε τρόπο.

Είναι, εξάλλου, γεγονός ότι συχνά οι Τσιγγάνοι καταπατούν δημοτικά ή και ιδιωτικά οικόπεδα, προκειμένου να στήσουν τις πρόχειρες εγκαταστάσεις τους, πρακτική που οδηγεί στην όξυνση των αντιθέσεων, διασπορά ρατσιστικών επιχειρημάτων και διαιώνιση του κοινωνικού προβλήματος συμβίωσης των Ρομά με τους υπόλοιπους πολίτες.

Η κατάσταση της υγείας των Τσιγγάνων

Η κατάσταση της υγείας του πληθυσμού των Ρομά, ιδίως των σκηνιτών, είναι επισφαλής εξαιτίας των κάκιστων συνθηκών διαβίωσής του αλλά και της εξαπλωνόμενης χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Σύμφωνα με έρευνα των Γιατρών του Κόσμου το 1999, σε κάποιες κοινότητες σκηνιτών μέχρι και το 99% ήταν προσβεβλημένο από τον ιό της ηπατίτιδας Α. Το 50% είχε επίσης εκτεθεί στον ιό της ηπατίτιδας Β.

Το 77% των Τσιγγάνων είναι εντελώς ανασφάλιστοι. Η μόνη περίπτωση που έχουν είναι αυτή των απόρων, δηλαδή μπορούν να καταφεύγουν στα δημόσια νοσοκομεία –όπου δεν είναι καν ευπρόσδεκτοι ούτε αντιμετωπίζονται όπως οι υπόλοιποι ασθενείς. Ακόμα όμως και το πιστοποιητικό απορίας είναι δύσκολο να εξασφαλιστεί. Σε αυτές τις περιπτώσεις τα νοσοκομεία απαιτούν κάποια νοσήλια, τα οποία επιχειρούν να εξασφαλίσουν κατακρατώντας τις αστυνομικές ταυτότητες των Τσιγγάνων. Το αποτέλεσμα είναι να μένουν χωρίς το απαραίτητο για τις συναλλαγές τους δελτίο ταυτότητας και όσοι Τσιγγάνοι διαθέτουν.

Το εκπαιδευτικό πρόβλημα

Η σχολική φοίτηση των Τσιγγάνων -εκτός του ότι είναι εκτός παραδοσιακού αξιακού κώδικα- είναι εξαιρετικά ευάλωτη σε εξωτερικούς παράγοντες, όπως η μετακίνηση, τα οικονομικά προβλήματα που οδηγούν στην παιδική εργασία, η απόσταση από το σχολείο, τα φαινόμενα ρατσισμού στα σχολεία, η έλλειψη κατάλληλης και μόνιμης στέγης. Είναι, δηλαδή, γεγονός ότι ο τρόπος με τον οποίο αναγκάζονται να επιβιώνουν οι Τσιγγάνοι είναι άκρως ανταγωνιστικός προς το σχολείο, γι αυτό και το 60% περίπου του συνόλου είναι εντελώς αναλφάβητο. Το γεγονός αυτό από μόνο του είναι αρκετό, για να διαιωνίσει τον κοινωνικό-οικονομικό αποκλεισμό των Τσιγγάνων.

Συχνά οι Τσιγγάνοι αποδίδουν τη σχέση τους με το σχολείο ως προϊόν επιλογής. Από πουθενά όμως δεν αποδεικνύεται ότι οι Τσιγγάνοι δε φοιτούν στο σχολείο, για να διαφυλάξουν την ιδιαίτερη πολιτισμική τους ταυτότητα. Στην πραγματικότητα, απαγορεύεται κυριολεκτικά στους Τσιγγάνους η πρόσβαση στην εκπαίδευση, δηλαδή τη δυνατότητα μελλοντικής κοινωνικής και οικονομικής ενσωμάτωσης. Οι ρατσιστικές πρακτικές σε βάρος όσων Ρομά επιχειρούν να εκπαιδευτούν είναι δύο ειδών:

α) Ανοιχτές απόπειρες αποκλεισμού των τσιγγανόπαιδων με κινητοποίηση της κοινωνίας, γονιών, μαθητών, δασκάλων. Πολύ χαρακτηριστικά, τα τσιγγανόπουλα οικισμού εκδιώχτηκαν άγρια από δημοτικό σχολείο, όπου έπρεπε κανονικά να παρακολουθήσουν μαθήματα. Οι γονείς και οι μαθητές μαζί με κάποιους καθηγητές τους έκλεισαν τις πόρτες με τη δικαιολογία ότι δεν επαρκούν οι κτιριακές εγκαταστάσεις. Τελικά δέχτηκαν μόνα τα μισά από τα τσιγγανόπουλα, ενώ οι αρμόδιες αρχές στην ουσία δεν επενέβησαν παρά τις καταγγελίες του δικτύου DROM και του Συνηγόρου του Πολίτη.

β) Παθητικό αποκλεισμό τους μέσα στην τάξη με την περιθωριοποίησή τους. Τα στερεότυπα που ερμηνεύουν τους λόγους της μη παρακολούθησης των τσιγγανόπαιδων δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Τα παιδιά Ρομά ανταποκρίνονται καλά, όταν η εκπαιδευτική διαδικασία λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των μαθητών (το γεγονός δηλαδή ότι μετακινούνται, ότι δεν έχουν μητρική γλώσσα την ελληνική κ.τ.λ.) Αυτό όμως δε συμβαίνει τις περισσότερες φορές. Τα παιδιά Ρομά αντιμετωπίζονται από μαθητές και δασκάλους ως ενοχλητικοί παρίες που καθυστερούν την υλοποίηση του προγράμματος και υποβαθμίζουν την εικόνα του σχολείου. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες τα παιδιά Ρομά είναι φυσικό να νιώθουν ανεπιθύμητα, να απογοητεύονται και να εγκαταλείπουν το σχολείο.

Το πρόβλημα της απασχόλησης

Οι Τσιγγάνοι παραδοσιακά ήταν μια κλειστή κοινωνική ομάδα με δική της δομή και ιεραρχία, που βασίζεται στην ευρεία οικογένεια και τη γλώσσα ως συνεκτικό δεσμό, μαζί με τις παραδόσεις και τα έθιμα. Οι Τσιγγάνοι ήταν γυρολόγοι έμποροι και τεχνίτες. Τα χωριά τους είχαν ανάγκη. Η αστυφιλία μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στέρησε από τους Τσιγγάνους το ζωτικό χώρο των οικονομικών δραστηριοτήτων τους. Η μεγάλη διάδοση των

βιομηχανοποιημένων προϊόντων τους αχρήστευσε ως τεχνίτες. Το αποτέλεσμα είναι να προσεγγίζουν πια αναγκαστικά και μαζικά τα αστικά κέντρα, να εγκαθίστανται σε άθλιους καταυλισμούς στα όρια των πόλεων για αναζήτηση δουλειάς.

Η ένταξη των Τσιγγάνων στη αγορά νόμιμης εργασίας συνδέεται πλέον απολύτως με την εκπαίδευση. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν υπάρχουν Τσιγγάνοι σε επαγγέλματα επιστημονικά ή υψηλής εξειδίκευσης αλλά ούτε στον τομέα των υπηρεσιών. Όσοι από αυτούς απασχολούνται στον αγροτικό τομέα είναι σε δυσμενή κατάσταση, επειδή οι οικονομικοί μετανάστες αναγκάζονται να δουλέψουν με ακόμα μικρότερες αμοιβές και τους «παίρνουν τις δουλειές». Όσοι ασχολούνται με το υπαίθριο εμπόριο (λαϊκές) αντιμετωπίζουν πρόβλημα νομιμότητας, γιατί αγνοούν τις διαδικασίες απόκτησης άδειας, ενώ δεν είναι πολύ δύσκολο να την αποκτήσουν, σε αντίθεση με την άδεια για πλανόδιο εμπόριο που αποδεικνύεται πιο δυσπρόσιτη.

Με τα νυν δυσμενέστατα εκπαιδευτικά δεδομένα μόνο το 40% των Τσιγγάνων έχουν βιοποριστική εργασία, που και αυτή συνδέεται με την παρα-αγορά χωρίς βιώσιμες προοπτικές. Το υπόλοιπο 60% των Ρομά είναι άνεργοι, συνταξιούχοι, ασχολούμενοι με τα οικιακά κ.τ.λ. Ο αποκλεισμός τους όμως από την αγορά εργασίας έχει αλυσιδωτές επιδράσεις στη ζωή τους συνολικά, καθώς δεν τους καταδικάζει μόνο στη φτώχεια, αλλά τους ωθεί ολοένα και περισσότερο στην παραβατικότητα και στη διακίνηση ναρκωτικών. Το αποτέλεσμα είναι η δραματική χειροτέρευση της υγείας τους αλλά και της σχέσης τους με τους υπόλοιπους Έλληνες και τις αρχές. Τέλος, οι γυναίκες Ρομά είναι σε ακόμη δυσμενέστερη μοίρα, αφού απουσιάζουν εντελώς από την αγορά εργασίας.

Τα αστικοδημοτικά προβλήματα

Οι Τσιγγάνοι, εξαιτίας του τρόπου με τον οποίο είναι αναγκασμένοι να επιβιώνουν, έχουν συχνότατα μεγάλες εκκρεμότητες ως δημότες και πολίτες. Το 5,5% των ερωτηθέντων δεν έχει δηλωθεί στο Ληξιαρχείο, 10 % δεν έχει ταυτότητα ή άλλο ανάλογο πιστοποιητικό, το 25% των δικαιουμένων λόγω ηλικίας δεν έχουν εκλογικό βιβλιάριο και το 50% περίπου δεν έχει γραφτεί στα δημοτολόγια. Το γεγονός αυτό πυροδοτεί με τη σειρά του ή ανατροφοδοτεί όλα τα υπόλοιπα προβλήματα των Ρομά εμποδίζοντας την επίλυσή τους. Ένα αδήλωτο παιδί (ή παιδί αδήλωτων γονιών) δεν μπορεί λ.χ. να εγγραφεί στο σχολείο. Ο αδήλωτος πολίτης απλούστατα δεν υπάρχει για το κράτος. Οι δημοτικές αρχές από την άλλη μεριά εκμεταλλεύονται το πρόβλημα αναλφαβητισμού και έλλειψης εξοικείωσης των Τσιγγάνων με τη γραφειοκρατία και δεν προσπαθούν να διευκολύνουν τη διαδικασία νομιμοποίησης τους. Έτσι απαλλάσσονται από αυτούς ευκολότερα, αφού δεν είναι καν δημότες τους. Πρόκειται για ένα φαύλο κύκλο, που μεγιστοποιεί την πεποίθηση των Τσιγγάνων ότι το ελληνικό κράτος είναι εχθρικό απέναντί τους. Ευτυχώς η νεότερη γενιά έχει συνειδητοποιήσει τη σημασία της νομιμοποίησης και τακτοποιεί τις εκκρεμότητες αυτού του τύπου.

Η αντίδραση των τοπικών κοινωνιών

Οι τοπικές κοινωνίες είναι συνήθως εχθρικές, παρουσιάζουν δηλαδή εξαιρετικά μεγάλη απροθυμία να εντάξουν στους κόλπους τους Τσιγγάνους, εφόσον η παρουσία τους σε οποιαδήποτε περιοχή θεωρείται ένδειξη υποβάθμισης. Δεν είναι καθόλου σπάνιο επίσης, στο πλαίσιο της προσπάθειας των τοπικών κοινωνιών να απαλλαγούν από αυτούς, το φαινόμενο να γίνονται οι Τσιγγάνοι και τα παιδιά τους στόχοι βίαιων διώξεων και παρανόμων ενεργειών που θέτουν σε κίνδυνο τη σωματική τους ακεραιότητα. Η συνηθισμένη πρακτική που προσφέρει ένα εύκολο κοινωνικό άλλοθι είναι να κατηγορείται

το σύνολο των Τσιγγάνων για παραβατικές πράξεις που έχει διαπράξει μια μικρή μειονότητα.

Οι περισσότεροι δήμοι δε διευκολύνουν τις νόμιμες συναλλαγές των Τσιγγάνων με τις υπηρεσίες τους και κρατούν τους Τσιγγάνους σε συνθήκες εξαθλίωσης, ώστε να τους αναγκάσουν να φύγουν από τα όρια του δήμου τους. Όποτε προταθεί εναλλακτική λύση από δημοτικές αρχές ή είναι εντελώς μη ικανοποιητική ή αφορά ελάχιστους Τσιγγάνους – κυρίως τους λίγους επίσημους δημότες. Στο ίδιο πλαίσιο οι δημοτικές αρχές εκμεταλλεύονται επίσης τις διαφορές ντόπιων και μη Τσιγγάνων, για να τους διαιρέσουν και να τους εξουδετερώσουν αποτελεσματικότερα.

Η αστυνομία και τα δικαιώματα των Τσιγγάνων

Η στάση των ελληνικών δημοσίων αρχών απέναντι στην ευαίσθητη κοινωνική ομάδα των Ρομά έχει κατ' επανάληψη αποτελέσει αντικείμενο επικρίσεων από την πλευρά διεθνών παρατηρητηρίων για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Επεισόδια κατάχρησης εξουσίας της αστυνομίας σε βάρος των Ρομά καταγγέλλονται πολύ συχνά από τους ενδιαφερόμενους αλλά και από τον τύπο ακόμα. Αστυνομικά όργανα μεταχειρίζονται αβασάνιστα δυσανάλογη βία εναντίον τους χωρίς το φόβο της έκθεσης στα μάτια της κοινής γνώμης, που θεωρεί έτσι και αλλιώς όλους τους Ρομά κλέφτες και εμπόρους ναρκωτικών, δικαιολογώντας έτσι κάθε παράνομη ενέργεια της αστυνομίας.

Επιπλέον, οι αστυνομικές αρχές συχνά δεν ολοκληρώνουν τις έρευνες, όταν αφορούν σε βίαια επεισόδια σε βάρος των Ρομά, ούτε τιμωρούν αστυνομικά όργανα που έκαναν κατάχρηση εξουσίας. Αν οι ίδιοι οι αδικηθέντες προσπαθήσουν να κινήσουν τις νόμιμες διαδικασίες υπεράσπισής τους, ως ανίσχυροι πολίτες δεύτερης κατηγορίας συχνά εκβιάζονται να παραιτηθούν.

ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Ορισμός

Η πρώτη φορά που ο όρος μαθησιακή δυσκολία εμφανίζεται στη βιβλιογραφία της ειδικής αγωγής είναι το 1962 από τον Samuel Kirk. Ο Kirk χρησιμοποίησε αυτόν τον όρο, για να αναφερθεί στην περίπτωση ενός παιδιού και την αναντιστοιχία ανάμεσα στις εμφανείς ικανότητες του να μάθει και την τελική του απόδοση. Από τότε έχει προκύψει ένα μεγάλο σύνολο ορισμών ανάλογα με την κυρίαρχη αντίληψη κάθε εποχής σχετικά με τη φύση των μαθησιακών δυσκολιών.

Σύμφωνα πάντως με έναν ευρέως αποδεκτό από την επιστημονική κοινότητα ορισμό, «οι μαθησιακές δυσκολίες είναι ένας γενικός όρος που αναφέρεται σε μια ανομοιογενή ομάδα διαταραχών, οι οποίες εκδηλώνονται με σημαντικές δυσκολίες στην πρόσκτηση και χρήση ικανοτήτων ακρόασης, ομιλίας, ανάγνωσης, γραφής, συλλογισμού ή μαθηματικών ικανοτήτων. Οι διαταραχές αυτές είναι εγγενείς στο άτομο και αποδίδονται σε δυσλειτουργία του κεντρικού νευρικού συστήματος και μπορεί να υπάρχουν σε όλη τη διάρκεια της ζωής. Προβλήματα σε συμπεριφορές αυτοελέγχου, κοινωνικής αντίληψης και κοινωνικής αλληλεπίδρασης μπορεί να συνυπάρχουν με τις μαθησιακές δυσκολίες, αλλά δε συνιστούν από μόνα τους μαθησιακές δυσκολίες. Αν και οι μαθησιακές δυσκολίες μπορεί να εμφανίζονται μαζί με άλλες καταστάσεις μειονεξίας (π.χ. αισθητηριακή βλάβη, νοητική καθυστέρηση, σοβαρή συναισθηματική διαταραχή) ή με εξωτερικές επιδράσεις, όπως οι πολιτισμικές διαφορές και η ανεπαρκής ή ακατάλληλη διδασκαλία, δεν είναι το άμεσο αποτέλεσμα αυτών των καταστάσεων ή επιδράσεων.»

Κατηγορίες μαθησιακών δυσκολιών

Το εύρος των μαθησιακών δυσκολιών είναι πολυποίκιλο. Μια απλή κατηγοριοποίηση των διάφορων τύπων μαθησιακών δυσκολιών καταλήγει σε τρεις βασικές κατηγορίες. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθησιακές δυσκολίες χωρίζονται σε:

- Δυσκολίες λόγου και ομιλίας: Πρόκειται για δυσκολίες στην παραγωγή και κατανόηση του προφορικού λόγου. Τέτοιες μπορεί να αφορούν την παραγωγή ήχων (άρθρωση), τη μετατροπή ιδεών σε λόγο (έκφραση) ή την κατανόηση των λεγομένων του συνομιλητή.
- Δυσκολίες γραπτού λόγου: Οι δυσκολίες αυτές μπορεί να αφορούν προβλήματα στην αποκωδικοποίηση του γραπτού λόγου, προβλήματα ορθογραφίας και γενικότερα προβλήματα στην παραγωγή γραπτού λόγου. Σε αυτές συμπεριλαμβάνεται και η περισσότερο γνωστή περίπτωση της δυσλεξίας (συχνά αναφέρεται και ως ειδική μαθησιακή δυσκολία).
- Δυσκολίες μαθηματικού λόγου: Σε αυτή την κατηγορία εμπίπτουν δυσκολίες στην αναγνώριση αριθμών και μαθηματικών συμβόλων, στην απομνημόνευση της προπαίδειας, στην κατανόηση αφηρημένων μαθηματικών εννοιών και στην επίλυση μαθηματικών προβλημάτων. Όπως και στην περίπτωση της προηγούμενης κατηγορίας (δυσκολίες γραπτού λόγου), πρόκειται για μορφές μαθησιακής δυσκολίας που, για προφανείς μάλλον λόγους, τις περισσότερες φορές ανιχνεύονται μετά την ένταξη του ατόμου στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Άλλες δυσκολίες: Σε αυτή τη κατηγορία εντάσσονται δυσκολίες οι οποίες επηρεάζουν σαφώς τη διαδικασία της μάθησης και μπορούν να ενταχθούν κάτω από τον όρο «μαθησιακές δυσκολίες», χωρίς να εμπίπτουν σε μία από τις παραπάνω κατηγορίες. Τέτοιες είναι οι οπτικο-κινητικές διαταραχές.

Μύθοι

Τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα χαρακτηριστικά και τη διαχείριση των μαθησιακών δυσκολιών. Πέρα όμως από τα ωφέλιμα αποτελέσματα αυτού του ενδιαφέροντος, εμφανίζεται και μια σειρά από μύθους γύρω από τις μαθησιακές δυσκολίες, κυρίως λόγω της ελλιπούς ενημέρωσης. Η αποσαφήνιση ορισμένων σημείων κρίνεται απαραίτητη, καθώς οι μύθοι αυτοί αφενός εμποδίζουν τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων αντιμετώπισης των μαθησιακών δυσκολιών και αφετέρου συχνά προκαλούν αρκετό προσωπικό πόνο στα άτομα με μαθησιακές δυσκολίες. Οι πιο διαδεδομένοι μύθοι είναι οι εξής:

- «Τα άτομα με μαθησιακές δυσκολίες έχουν χαμηλό δείκτη νοημοσύνης». Συχνά παρατηρείται μία σύγχυση ανάμεσα στους όρους «μαθησιακή δυσκολία» και «νοητική καθυστέρηση». Αυτό που ισχύει είναι το εξής: για να χαρακτηριστεί κάποιος ως άτομο με μαθησιακές δυσκολίες, πρέπει υποχρεωτικά να έχει φυσιολογική νοημοσύνη, δηλαδή να έχει κανονικό ή υψηλό δείκτη νοημοσύνης. Η κατανομή των δεικτών νοημοσύνης των ατόμων με μαθησιακές δυσκολίες είναι παρόμοια με αυτή των φυσιολογικών ατόμων.
- «Τα άτομα με μαθησιακές δυσκολίες δεν μπορούν να μάθουν». Ανεξάρτητα από την ισχύ σχετικών φημών για συγκεκριμένες ιστορικές προσωπικότητες της επιστήμης και το αν είχαν ή όχι κάποια μορφή μαθησιακής δυσκολίας (π.χ. Νεύτωνας, Αϊνστάιν), η παραπάνω διατύπωση σίγουρα αποτελεί μύθο. Τα άτομα με μαθησιακές δυσκολίες μπορούν να μάθουν, μπορούν μάλιστα να φτάσουν και σε επίπεδο ακαδημαϊκών σπουδών. Η διαφορά τους είναι ότι μπορούν να μάθουν κυρίως μέσα από εναλλακτικές διδακτικές διαδικασίες, ανάλογα με το είδος μαθησιακής δυσκολίας που έχουν. Για παράδειγμα, ένας μαθητής με δυσκολίες στην κατανόηση του γραπτού λόγου μπορεί να μάθει μέσα από προφορικές διαδικασίες ή με τη χρήση εικόνων/αναπαραστάσεων.
- «Οι μαθησιακές δυσκολίες θεραπεύονται». Πρόκειται για μύθο που προέρχεται από διάφορες κατά καιρούς προτεινόμενες «μεθόδους θεραπείας», από τις οποίες όμως δεν ξεχωρίζει κάποια για την ερευνητική της τεκμηρίωση. Προς το παρόν, η επιστημονική κοινότητα μάλλον συναινεί ότι οι μαθησιακές δυσκολίες αποτελούν διαρκή και μόνιμη συνθήκη, την οποία το άτομο είναι δυνατό να μάθει να χειρίζεται και έτσι να μειώσει την επίδρασή της στη ζωή του.

Πιθανές αιτίες

Υπάρχει μια ποικιλία θεωριών σχετικά με τους παράγοντες που ευνοούν την εμφάνιση μαθησιακών δυσκολιών. Κοινό σημείο αναφοράς τους αποτελεί το ότι όλες, με κάποιο τρόπο, εμπλέκουν τον ανθρώπινο εγκέφαλο. Πιθανές, λοιπόν, αιτίες μαθησιακών δυσκολιών πιστεύεται πως είναι:

- λάθη στη δομή του εγκεφάλου
- ελλιπής διατροφή
- χρήση ναρκωτικών ουσιών
- κληρονομικές αιτίες
- ελλιπής φροντίδα στα στάδια της βρεφικής ηλικίας του ατόμου
- ελλιπής επικοινωνία ανάμεσα σε διάφορα μέρη του εγκεφάλου
- λανθασμένη παραγόμενη ποσότητα νευροδιαβιβαστών ή δυσλειτουργία στη χρήση τους

Δυσκολίες στο σχολείο

Τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες παρουσιάζουν δυσκολίες που απορρέουν από τη χαμηλή τους επίδοση στο μαθησιακό τομέα. Κουράζονται πάρα πολύ εύκολα και παρουσιάζουν αδυναμία συγκέντρωσης για αρκετή ώρα στο μάθημα. Έτσι εκδηλώνουν συχνά έντονη κινητικότητα και αφαιρούνται, με αποτέλεσμα να δέχονται παρατηρήσεις από τους δασκάλους τους, για να προσέξουν στο μάθημα. Αδυνατούν, ακόμα, να οργανώσουν σωστά το χρόνο και το χώρο τους και χαρακτηρίζονται από την ακαταστασία τους και την κακή κατάσταση των βιβλίων και τετραδίων τους.

Όλες αυτές οι δυσκολίες του μαθητή τον κάνουν να αισθάνεται μειονεκτικά απέναντι στους συμμαθητές του και να αναπτύσσει αισθήματα κατωτερότητας, όταν βλέπει άλλα παιδιά της ηλικίας του να τα καταφέρνουν καλύτερα και γρηγορότερα από αυτό. Το παιδί αυτό, όσο προσαρμοσμένο και αν δείχνει κάποιες φορές, αναρωτιέται συνεχώς γιατί αυτό διαφέρει από τους συνομηλίκους του. Για αυτό, κάθε φορά που σημειώνει έστω και μια μικρή επιτυχία σε κάτι, εκδηλώνει υπερβολικό ενθουσιασμό, ενώ όταν αποτύχει απογοητεύεται και βιώνει ξανά τη ματαιώση.

Το παιδί με δυσκολίες μάθησης αγχώνεται, επίσης, με τη σχολική εργασία και εκδηλώνει συχνά αρνητική στάση απέναντι στο σχολείο. Αυτό συμβαίνει, γιατί φοβάται την επίπληξη του δασκάλου και τρομάζει στο ενδεχόμενο ανάθεσης μιας υπερβολικά μεγάλης εργασίας για το σπίτι. Ένας τέτοιος μαθητής, όπως για παράδειγμα ένας μαθητής με δυσλεξία, δεν υστερεί νοητικά από τους συμμαθητές του, άρα είναι σε θέση να καταλάβει την αδυναμία του και για αυτό άλλωστε νιώθει μειονεκτικά και αρκετά διαφορετικός από τους υπόλοιπους, με αποτέλεσμα να παραιτείται εύκολα από τις προσπάθειές του. Το γεγονός ότι γνωρίζει τις αδυναμίες του του δίνει και τη δυνατότητα να συνεργαστεί με τον ειδικό που θα ασχοληθεί μαζί του, για να τις αντιμετωπίσει.

Ο εκπαιδευτικός μέσα στην τάξη είναι αυτός που πρέπει να ισορροπήσει και να διαμορφώσει το διδακτικό πρόγραμμα, ώστε ο μαθητής με μαθησιακές δυσκολίες να μη νιώθει κατωτερότητα, απογοήτευση και αποτυχία, και να ενισχύει συνεχώς την προσπάθειά του. Η σωστή εκπαιδευτική προσέγγιση του μαθητή από τον εκπαιδευτικό είναι δυνατό να αλλάξει αποφασιστικά τη στάση που έχει απέναντι στο σχολείο και να του δώσει την αισιοδοξία και τη δύναμη που του χρειάζεται για να προγραμματίσει το μέλλον του, να πετύχει τους στόχους του και να γίνει ένα υπεύθυνο, ανεξάρτητο και παραγωγικό μέλος της κοινωνίας.

Το σχολείο είναι άρρηκτα δεμένο με την έννοια της μάθησης, επομένως οι οποιεσδήποτε μαθησιακές δυσκολίες ενός παιδιού επηρεάζουν την απόδοσή του τόσο στα γλωσσικά μαθήματα όσο και στα μαθηματικά. Στις πρώτες τάξεις του δημοτικού το παιδί καλείται να μάθει ανάγνωση, γραφή, αριθμητική, τοποθετώντας τα θεμέλια του «ναού της γνώσης» που πρόκειται να χτίσει στη μετέπειτα ζωή του. Η ομιλία, η ανάγνωση, η γραφή, η ορθογραφία, η γραπτή έκφραση απαιτούν σωστή χρήση των γλωσσικών κανόνων, της μνήμης και της σκέψης. Τα γλωσσικά ελλείμματα και οι αδυναμίες στο λόγο εμποδίζουν τα παιδιά να εκφραστούν σωστά και να προοδεύσουν στα γλωσσικά μαθήματα. Αντίστοιχες δυσκολίες παρουσιάζονται και στα μαθηματικά. Η λύση των μαθηματικών προβλημάτων δεν απαιτεί μόνο αριθμητικούς υπολογισμούς, καθώς αναγκαία είναι και η σωστή αντίληψη του χώρου, η αποκωδικοποίηση των εννοιών του προβλήματος, η επεξεργασία των πληροφοριών και η αποσαφήνιση των ζητούμενων. Ένα παιδί, λοιπόν, που αντιμετωπίζει

προβλήματα στο λόγο και την έκφραση είναι πιθανό να αντιμετωπίσει δυσκολίες και σε μη γλωσσικά μαθήματα, όπως τα μαθηματικά.

Δυσκολίες στον κοινωνικό τομέα

Πέρα από το μαθησιακό κομμάτι, παρατηρούμε ότι τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα στην καθημερινή τους ζωή. Όταν λαμβάνει ένα παιδί αποθάρρυνση και συνεχή ματαίωση από το περιβάλλον του, είναι πολύ λογικό να αισθάνεται απομονωμένο και διαφορετικό από την ομάδα. Έτσι αποφεύγει τη συναναστροφή με τους συνομηλίκους του, γιατί θεωρεί πως μειονεκτεί σε σχέση με αυτούς και για αυτό συνηθίζει να κάνει παρέα με μικρότερους του ή με άλλους συμμαθητές του, που παρουσιάζουν επίσης κάποιες άλλες δυσκολίες στα μαθήματα. Πολλές φορές προσπαθεί να κεντρίσει την προσοχή των άλλων, καλλιεργώντας μια επιθετική συμπεριφορά, πιστεύοντας ότι με αυτή θα γίνει αρχηγός της ομάδας ή θα καταφέρει να ενταχτεί σε αυτή. Όλα αυτά τα αρνητικά συναισθήματα το ακολουθούν σε όλη του τη ζωή και όσο περισσότερο βιώνει τη ματαίωση και την ακύρωση τόσο πιο αποτυχημένο νιώθει, με αποτέλεσμα να παραιτείται από την οποιαδήποτε προσπάθειά του.

Στον οικογενειακό τους χώρο, οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες βιώνουν επίσης δυσκολίες, καθώς και οι γονείς αρκετές φορές δε γνωρίζουν πώς να προσεγγίσουν ή πώς να διαχειριστούν τη συγκεκριμένη κατάσταση. Νιώθουν συναισθήματα, όπως φόβο, πόνο, δυσφορία, θλίψη, άρνηση και αβεβαιότητα για το μέλλον των παιδιών τους και πολλές φορές νιώθουν υπεύθυνοι ακόμα και οι ίδιοι, ανακαλύπτοντας ότι το μέχρι σήμερα απόλυτα φυσιολογικό παιδί τους αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες. Αγχωμένοι, απογοητευμένοι και συχνά σε σύγχυση προσπαθούν να βρουν λύσεις για τις μαθησιακές δυσκολίες των παιδιών τους συχνά έξω από το σχολείο, με υψηλό χρηματικό και ψυχικό κόστος και με αβέβαια αποτελέσματα. Οι γονείς περνούν από συγκεκριμένα στάδια, όταν ανακαλύπτουν τη δυσκολία του παιδιού τους, αλλά η πιο κρίσιμη στιγμή βρίσκεται στην αναγνώριση και διάγνωση του προβλήματος των μαθησιακών δυσκολιών, η οποία συνήθως έρχεται μετά την έναρξη της σχολικής φοίτησης. Μέσα σε όλο αυτό το οικογενειακό κλίμα τα παιδιά πολλές φορές εισπράττουν τα αρνητικά συναισθήματα των γονιών και ενισχύεται η γενικότερη απογοήτευση που νιώθουν τα ίδια.

Χαρακτηριστικά παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες

Η διαμόρφωση μιας συγκεκριμένης τυπικής κατηγορίας συμπτωμάτων δεν είναι κάτι εύκολο στην περίπτωση των προβλημάτων λόγου, καθώς κάθε παιδί έχει το δικό του ρυθμό ανάπτυξης, τη δική του προσωπικότητα και μεγαλώνει σε περιβάλλον με διαφορετικά ερεθίσματα, με αποτέλεσμα τα συμπτώματα να ποικίλλουν στον τρόπο εμφάνισης ή στη συχνότητα. Ωστόσο σε γενικές γραμμές παρουσιάζονται τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

Χαρακτηριστικά συμπεριφοράς και προσωπικότητας

- Χαμηλή αυτοεκτίμηση. Το παιδί, ακόμα και αν έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει ένα έργο, δεν πιστεύει στις ικανότητές του και νιώθει πως είναι κατώτερο των περιστάσεων.
- Χαμηλή κοινωνικότητα. Πολλές φορές τα παιδιά με μαθησιακά προβλήματα είναι λιγότερο δημοφιλή και παρουσιάζουν κάποια προβλήματα στις σχέσεις και τη συνεργασία τους με τους συνομηλίκους τους τόσο στον τομέα της διασκέδασης-παιχνιδιού όσο και στο σχολικό πλαίσιο.
- Προβλήματα στη συμπεριφορά. Συνήθως τα παιδιά με μαθησιακά προβλήματα παρουσιάζουν και κάποια προβλήματα στη συμπεριφορά, κυρίως ως τα πρώτα σχολικά έτη και με αυξημένη συχνότητα στα αγόρια.

Χαρακτηριστικά στο γνωστικό και γλωσσικό τομέα

- Νοημοσύνη στο επίπεδο του μέσου όρου. Τα παιδιά με μαθησιακά προβλήματα δεν υστερούν νοητικά, αντίθετα το νοητικό τους επίπεδο κυμαίνεται σε μέσο επίπεδο, λίγο πιο κάτω ή επάνω από αυτό.
- Ελλειμματική προσοχή. Από τα κύρια χαρακτηριστικά των παιδιών αυτών είναι η αδυναμία συγκέντρωσης, εστίασης της προσοχής κατά τη διάρκεια εκτέλεσης ενός έργου. Με άλλα λόγια, αποσπώνται εύκολα, με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται στη διεκπεραίωση μιας εργασίας.
- Γλωσσικά προβλήματα. Οι αδυναμίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά σχετικά με τη χρήση της γλώσσας εντοπίζονται σε διάφορους τομείς, όπως στη σύνταξη προτάσεων, στη φωνολογία (π.χ. παράλειψη συμφώνων), στη σημασιολογία (π.χ. χρησιμοποιούν και αντιλαμβάνονται ιδιαίτερα χαμηλό αριθμό λέξεων-αριθμών σε σύγκριση με τα παιδιά της ηλικίας τους), στη επικοινωνία (π.χ. δυσκολία μετάδοσης ενός μηνύματος ή εκτέλεσης πράξεων που τους δίνονται μέσω οδηγιών).

ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΑ - ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ

Ορισμός

Η σχολική βία εμφανίζεται κυρίως με τη μορφή του σχολικού εκφοβισμού (bullying), ο οποίος περιλαμβάνει τη λεκτική, τη σωματική, την ψυχολογική, τη σεξουαλική παρενόχληση, καθώς και το βανδαλισμό. Αποτελεί εσκεμμένη πράξη, που αποσκοπεί στην πρόκληση σωματικού ή ψυχικού πόνου και στην υποταγή του θύματος. Ο εκφοβισμός είναι σύνθετο φαινόμενο και μπορεί να αναφέρεται σε σωματική (σπρωξίματα, κλωτσιές, μπουνιές), συναισθηματική, ή λεκτική επίθεση (κοροϊδία, βρισιές, σαρκασμό, χειρονομίες, συκοφαντίες, γελοιοποίηση, απειλές), σεξουαλικό (ανεπιθύμητο άγγιγμα, προσβλητικά μηνύματα, λεκτική παρενόχληση) και ηλεκτρονικό εκφοβισμό (κακόβουλα sms, κλήσεις, e-mail, chat με απειλητικό περιεχόμενο).

Γενικά

Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζονται όλο και πιο συχνά περιστατικά βίας και παραβατικότητας σε Γυμνάσια, Λύκεια αλλά πλέον και σε Δημοτικά σχολεία, γεγονός που συγκλονίζει και πανικοβάλλει πολλές οικογένειες, κυρίως των μεγάλων πόλεων. Η χώρα μας πλέον ζει έντονα την εποχή της παγκοσμιοποίησης και το μονοπολιτισμικό εκπαιδευτικό σύστημα που άλλοτε υπήρχε αντικαταστάθηκε πλέον από ένα πολυπολιτισμικό και έντονα ποικιλόμορφο σύστημα, στο οποίο η χώρα μας φαίνεται να μην έχει καταφέρει να προσαρμοστεί ακόμη.

Οι οικονομικές ανισότητες, οι καινούριες μορφές ψυχαγωγίας των παιδιών, ο έκδηλος ρατσισμός, η έλλειψη του απαραίτητου χρόνου των γονιών και τα λάθος πρότυπα είναι κάποιες από τις αιτίες που ευνοούν παραβατικές συμπεριφορές των παιδιών και δημιουργούν αυτό το πολυδιάστατο πρόβλημα που μέχρι πριν κάποιο καιρό ήταν παντελώς άγνωστο στην Ελλάδα.

Μαθητές και εκπαιδευτικοί μπαίνουν άλλοτε στη θέση του θύματος και άλλοτε στη θέση του θύτη, γιατί πολλές φορές η άσκηση βίας ξυπνάει την αντίδραση και την εκδικητική συμπεριφορά, προκειμένου το θύμα να προφυλαχτεί και να σταματήσει το βασανιστήριο που υπόκειται, με αποτέλεσμα η βία να προκαλεί τη βία και αυτός ο φαύλος κύκλος να εντείνει το πρόβλημα σε βάρος κυρίως των παιδιών. Και όταν μιλάμε για βία, δεν εννοούμε μόνο τη σωματική αλλά και την ψυχολογική και λεκτική βία, μορφές που κάποιες φορές είναι πιο επιβλαβείς για το παιδί από τη σωματική, εφόσον επηρεάζουν έντονα την ψυχοσύνθεσή του και τα σημάδια τους αργούν να επουλωθούν, βασανίζοντας και προκαλώντας ένα μόνιμο φόβο στο θύμα.

Δυστυχώς τις περισσότερες φορές γονείς και εκπαιδευτικοί γίνονται έρμαια αυτών των καταστάσεων, μη γνωρίζοντας πώς να καταπολεμήσουν ένα περιστατικό, χωρίς να προκαλέσουν περισσότερα προβλήματα, όπως το στιγματισμό κάποιου παιδιού και την άδικη επίρριψη ευθυνών, γεγονός που είναι πιθανό να προκαλέσει μεγαλύτερα ξεσπάσματα θυμού και προβλήματα μεταξύ παιδιών και οικογενειών. Η θέση του εκπαιδευτικού είναι πολύ λεπτή σε τέτοιες καταστάσεις και οφείλει να κινηθεί με διακριτικότητα και απόλυτη συνεργασία με τις εμπλεκόμενες στο περιστατικό οικογένειες. Όμως σε πολλά σχολεία της χώρας, κυρίως όπου υπάρχει και ποικιλομορφία στο σύνολο των παιδιών, το φαινόμενο βρίσκεται σε μεγάλη έξαρση και οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν καθημερινά την αδιαφορία αλλά συχνά και την επίθεση των οικογενειών των παραβατικών παιδιών, με αποτέλεσμα να μην καταφέρνουν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα με επιτυχία.

Γρονθοκοπήματα, απειλές με αιχμηρά αντικείμενα, ξεκαθάρισμα λογαριασμών με ραντεβού σε κάποια γειτονιά και γελοιοποίηση συνεσταλμένων παιδιών είναι κάποια μόνο από τα περιστατικά που συμβαίνουν καθημερινά στον ελληνικό σχολικό χώρο και προκαλούν το φόβο παιδιών και γονιών.

Πέρα όμως από τις γνωστές μορφές βίας, την εμφάνισή της έκανε μια καινούρια μορφή στην Ελλάδα, μια ξενόφερτη «μόδα», το cyberbullying, ένα είδος βίας που δυστυχώς μαστίζει τα περισσότερα σχολεία της χώρας μας, προκαλώντας μεγάλη ανησυχία ακόμη και σε παιδιά προεφηβικής ηλικίας.

Το κινητό τηλέφωνο αποτελεί πλέον απαραίτητο αξεσουάρ των μαθητών, το οποίο αποτελεί και το μέσο εκβιασμού και εξευτελισμού παιδιών, που τις περισσότερες φορές δε γνωρίζουν καν ότι πρωταγωνιστούν σε φωτογραφίες και βιντεάκια, μέχρι που ενημερώνονται ότι κυκλοφορούν στο διαδίκτυο. Αυτό όμως που πραγματικά σοκάρει είναι το γεγονός ότι στο διαδίκτυο έχουν πλέον δημιουργηθεί και ομάδες, οι οποίες «προσηλυτίζουν» νέα παιδιά στην επικίνδυνη φάση της εφηβείας, εκμεταλλεύονται τις ανησυχίες και τα διάφορα συμπλέγματα που διακρίνουν κάθε παιδί σε αυτή την ηλικία και τα ωθούν στην αυτοκτονία, προτείνοντας θεαματικούς τρόπους που θα μπορούσαν να δώσουν τέλος στη ζωή τους.

Αίτια

Ανάμεσα σε πολλά και σοβαρά προβλήματα που μαστίζουν σήμερα την κοινωνία εντάσσεται-και μάλιστα σε πρωταρχική θέση- και ο σχολικός εκφοβισμός, η σχολική βία και η επιθετικότητα. Η σχολική βία αποτελεί παθογένεια της εποχής και συνδυαζόμενη με την εμπορία και χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών μέσα στα σχολεία καθιστά το περιβάλλον του μαθητή ιδιαίτερα επικίνδυνο. Παράλληλα, η εξάρτηση από το διαδίκτυο και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια αυξάνουν τα ποσοστά της παιδικής και εφηβικής κατάθλιψης, ενώ παράλληλα αυξάνεται η συνειδητοποίηση κινδύνων, όπως η κακή διατροφή των μαθητών και τα ατυχήματα μέσα και έξω από το σχολείο.

Η γενικότερη αναστάτωση και κοινωνική ταραχή που επικρατεί σήμερα δε θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστα τα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα, αφού το σχολείο είναι ένας βασικός θεσμός της κοινωνίας και περνάει κρίση, όπως και πολλοί άλλοι καθιερωμένοι θεσμοί και αξίες. Έτσι γίνεται λόγος για οικογενειακή κρίση, κοινωνική, πολιτική, κρίση πολιτισμού. Πρόκειται για γενικές, αλλά θεμελιακές έννοιες που εκφράζουν μια γενικότερη κοινωνική σύγχυση και παρακμή που σίγουρα δεν έχει να κάνει μόνο με την εσωτερική ανάγκη του ατόμου για επιβίωση και άμυνα.

Η μεγάλη έκταση που έχει πάρει στις μέρες μας αυτό το φαινόμενο μαρτυρά τη δυσλειτουργία και την αστάθεια σε αρκετούς τομείς της ζωής. Είναι σίγουρα δύσκολο να μελετήσει και να αναλύσει κανείς αυτό το φαινόμενο, αλλά φαίνεται ότι η συμπεριφορά αυτή των νέων μας εκδηλώνεται ως απάντηση και αντίδραση στο εχθρικό, αυταρχικό και απρόσφορο πολλές φορές περιβάλλον του σχολείου, στην έλλειψη διαλόγου, οργανωμένων μέσων διδασκαλίας, κινήτρων, δημιουργικής απασχόλησης, σεβασμού της προσωπικότητάς τους, αυτονομίας και πρωτοβουλιών.

Όμως και στην οικογένεια όπου μεγαλώνουν οι νέοι δε γίνεται πάντα η σωστή δουλειά. Δε μαθαίνουμε στα παιδιά να σέβονται πρώτα τον εαυτό τους, έτσι ώστε να μπορέσουν να σεβαστούν το συμμαθητή τους, το δάσκαλό τους, το σχολείο τους, το περιβάλλον καθώς και ό, τι σχετίζεται μαζί τους, για να μπορέσουν να αναπτυχθούν με ισορροπία και καλή συναισθηματική και ψυχική υγεία.

Οι λόγοι που οδηγούν στην άσκηση βίας είναι πολλοί και διαφέρουν ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των ατόμων, την ιστορική συγκυρία, την κουλτούρα και τον πολιτισμό. Στους παράγοντες που συντελούν στην άσκηση βίας περιλαμβάνονται τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, η ελλιπής καλλιέργεια, η συχνή βίαση συμπεριφορά που ενισχύεται από το περιβάλλον, η φαντασίωση της βίας, οι ελλιπώς αναπτυγμένες επικοινωνιακές ικανότητες, η ανεπαρκής γονική υποστήριξη και επιρροή, οι άδικες τιμωρίες και η κακοποίηση των παιδιών, η φτώχεια, ο υπερπληθυσμός και ο συνωστισμός, η επιρροή των μέσων μαζικής ενημέρωσης και οι κοινωνικές νόρμες.

Η σχολική βία είναι μια μορφή κοινωνικού ελλείμματος, που αντανακλά την κοινωνική ανισότητα, τον αποκλεισμό και τη ματαίωση των ατομικών προσδοκιών. Η σχολική βία συσχετίζεται άμεσα με την εγκληματικότητα στην ευρύτερη κοινωνία και είναι δείκτης της ανοχής της και η στάση και η συμπεριφορά των παραβατικών μαθητών αποτελεί μικρογραφία του οικογενειακού, σχολικού και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Στοιχεία, όπως η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης μέσα από την επιβράβευση και την αναγνώριση, η συνεργασία και η παρώθηση ενισχύουν την απόκτηση νέων δεξιοτήτων και διδάσκουν στους μαθητές την ορθή διεκδίκηση των επιδιώξεών τους. Η συμμετοχή και η ενεργός δράση των μαθητών σε κοινωνικά επιθυμητές δραστηριότητες εκτονώνει την ενέργεια και, παράλληλα, τους εξοπλίζει με δεξιότητες που θα αποδειχτούν χρήσιμες στην κοινωνική τους προσαρμογή.

Η σχολική εργασία που προηγήθηκε είναι αποτέλεσμα ομαδικής δουλειάς των παρακάτω μαθητών και μαθητριών των τμημάτων Γ1 και Γ2 του Γυμνασίου Ευρωπού Κιλκίς της σχολικής χρονιάς 2012-2013 στο πλαίσιο του μαθήματος Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή:

1. Αγόρατση Ζαφειρία
2. Αμπατζής Μιχαήλ
3. Αναστασιάδου Φωτεινή
4. Βιtlάρη Καλλιόπη
5. Γεωργιάδης Χρήστος
6. Δανακτσή Παναγιώτα
7. Δέλλιος Παναγιώτης
8. Καλλίνη Κωνσταντίνα
9. Κατή Ασημένια
10. Κεμπάρης Χρήστος
11. Κουλλόλλι Καμίλα
12. Λάμπρου Χαράλαμπος
13. Μπιτάκης Παντελεήμων
14. Μπεκτασιάδης Στυλιανός
15. Μπομπόσης Κωνσταντίνος
16. Μυλωνάς Γεώργιος
17. Ουζούνης Αθανάσιος
18. Παντηρμάς Κωνσταντίνος
19. Παπάζογλου Αναστασία
20. Παπουτσής Νικόλαος
21. Πεταλά Χριστίνα
22. Πέτσας Αθανάσιος
23. Σιδηροπούλου Σταυρούλα
24. Τόσκα Ελευθερία
25. Τσέτος Ιωάννης
26. Τσιρίκη Ευθυμία

Υπεύθυνος καθηγητής: Παναγιώτης Αδαμόπουλος, Φιλόλογος